Doplněná památka

Náhrobní attická stéla athénského Národního musea 1822 patří k nejznámějších památkám svého druhu: od devadesátých let minulého století, kdy byla nalezena v Athénině ulici nedaleko náměstí Omonia, zahrnuje její bibliografie přes 30 čísel a běžně se reprodukuje v standardních příručkách, a to ačkoliv horní část reliéfu scházela; bylo totiž od počátku jasné, že jde o prvořadý doklad funerálního umění 5. stol. př. n. l.

Dnes je památka téměř úplná: horní část s oběma hlavami a štítem byla nalezena začátkem šedesátých let při záchranných vykopávkách v ulici Lykúrgově, necelý kilometr od místa, kde byla objevena spodní část. Pisatel konstatoval souvislost v depositáři třetí eforie, kde byl nový zlomek uložen. Východiskem byla skutečnost, že nový zlomek stejně jako starší část nezapadají do žádné z dílenských skupin, které se autor snaží rekonstruovat. Dnes je spojení materiálně potvrzeno — po určitých administrativních obtížích byl zlomek přemístěn do Národního musea a nasazen přesně na lom — scházejí jen drobné úlomky. Reprodukce na naší tabulce je fotomontáž — dosud nejsou totiž k dispozici nové snímky celku a autor chtěl s výsledkem seznámit české čtenáře co nejdříve.

Co nového přináší doplnění? Především poznání celku. Vyskytl se názor, že sedící postava — zřejmě zesnulá — byla z en face, tj. hleděla na pozorovatele. Nyní je evidentní, že se dívá na službu, dokonce její pohled má intenzitu a bezprostřednost, která se v zobrazení zesnulých na attických stélách obvykle nevyskytuje — jejich pohled bývá jako zastřený, nepřítomný — prostě se naznačuje, že již nepatří do tohoto světa. Ostatně již podle spodní části bylo jasné, že stéla se vymyká běžnému standardu. Odtud se dokonce soudilo, že nemůže být dílem attického sochaře, srovnávala se se známým reliéfem Diotímy z Mantineie, s náhrobními stélami ze Salamíny a s dalšími památkami peloponnéského původu či rázu. Dnes je evidentní, že jde sice o reliéf, jenž se vymyká ze standardu, ale vcelku není pochyb o attické faktuře práce. Rovněž se novým nálezem definitivně ustaluje datování do samotného závěru 5. století. Konečně je zajímavé zjištění, že památka byla ne-

dlouho po původním postavení opravována: na bočním akroteriu je celkem 6 závrtů k nasazení uraženého zakončení. Nápis byl zřejmě malovaný — zmizel beze stopy.

Hlavy zesilují ještě kontrast obou postav. Mrtvá paní s otevřeným sakkem, čelenkou a stuhami, s diskovitou náušnicí — obličej odpovídá zhruba stylu balustrády chrámku Athény Niké — tvoří jasný protiklad „přísné" tváři mladé služky, jež má ráz téměř eféba; krátce zastřižené vlasy připomínají, že je ve smutku. Stejně tak je paní oblečena v jemný chitón a přes kolena má přehozený plášť, kdežto služka je v prostším šatě — ve vlněném peplu. Kontrast je zesílen podáním drapérie — proti bohatému a složitému řasení oděvu sedící postavy připomínají přísné záhyby spodní části peplu skoro kanelury sloupu. Tento postup má přímou obdobu na známém Feidiovském reliéfu s Démétrou, Korou a Triptolemem z Eleusíny, s nímž byla naše památka rovněž srovnávána; ovšem eleusínský reliéf je nesporně nejméně o čtvrt století starší — také v tom směru nově nalezené hlavy stély znamenají nepochybné potvrzení velmi diskutované chronologie.

Umělecká kvalita naší stély byly předmětem diskusí. Její význam se uznával všeobecně, někteří autoři vytýkali řadu nedostatků. To je ovšem určitý anachronismus: sochař rozhodně nebyl „umělec" v našem slova smyslu, ale především řemeslník — technítés. Vyjádření obsahové stránky je nesporně vynikající: zesnulá v ideální dokonalosti povznesené tělesné krásy pohodlně sedí, držíc v pravici stuhu, jakou se věnčily náhrobky, v levici schránku na šperky. Služka k ní přistupuje s další skříňkou jako za živa, ale gesto její pravice, upřený pohled — kdežto zesnulá se zřejmě dívá, služka jakoby marně se snažila zachytit její pohled, — i zastřižené vlasy, to vše výmluvně vyjadřuje předěl dvou světů. A přes tento předěl zůstává zachována jednota, možno říci jednota protikladu světa živých a světa zesnulých: mrtví žijí dále v paměti živých, nejen jako stíny, ale v božském jasu dokonalé tělesnosti. Mistrovská kompozice reliéfu byla nedávno výborně analyzována — hlavy ji doplňují. V jednotlivostech spojuje sochař v podání těl citlivou smyslovost s určitou zběžností — proti transparentnosti drapérie, dosahující maxima účinu v podání ňader, je pojednání paží a prstů velmi schematické. Technické provedení reliéfu je dokonalé, jeho účin stupňovala původní polychromie, z níž se nezachovala ani stopa. Vyčerpávající zhodnocení nové podoby památky bude předmětem dalšího studia; cílem těchto řádků je jen podílet se o radost z uskutečněného doplnění.

J. Frel

Iter Graecum

„Wer das Dichten will verstehen, muß ins Land der Dichtung gehen. Wer den Dichter will verstehen, muß in Dichters Lande gehen." Poslušna Goethova výroku uvítala jsem v lednu loňského roku s radostí možnost podívat se do země, kterou jsme začali důvěrně poznávat už na střední škole a z jejíž dávné historie a kultury jsme znali mnoho podrobností. Tyto příběhy a události jsme však zasazovali do neskutečné, ideální krajiny, existující pouze v našich představách.

* * *

Zvolila jsem cestu vlakem přes Vídeň, historickou bránu vedoucí odedávna ze západní a střední Evropy na Balkán. Krátká procházka středem města postačí k tomu, abyste se sami o tom přesvědčili. Vývěsní štíty s jmény majitelů obchodů názorně ilustrují kulturní historii rakouské monarchie, její mnohonárodní složení i expanzívní hospodářské styky s jihovýchodní Evropou a odtud dále s Blízkým východem. Pražák se ve Vídni brzy cítí jako doma, není pro něho cizím městem. Díky 20° mrazu však docela ráda nasedám okolo desáté hodiny večer do Hellas-Expressu, který bude po dvě noci a dva dny mým domovem. Řecko mi přichází naproti v podobě půvabné mladé černovlasé Řekyně. Snoubenec, studující vídeňské techniky, který ji doprovází, mne s klidnou samozřejmostí oslovuje řecky — jsme přece v přímém voze do Athén. Je trochu překvapen a zaražen mou odpovědí. Vždyť jedu až z exotického Československa a při tom rozumím řecky. První den je pohled z vlaku nezajímavý, jedeme zasněženými pláněmi severní Jugoslávie, zbývá dost času na zábavu. Rula hovoří řecko-německy, já spíš německo-řecky. Celou cestu vyšívá výbavu drobným křížkovým stehem, vzor je černožlutý a ani se mnoho neliší od byzantských *chrysokendimata*, která později uvidím v národopisných sbírkách Benakisova musea v Athénách. Soluň — první zastávka v Řecku. Místo párků tady na nástupišti prodávají *suvlakia* — kousky horkého, opečeného kořeněného masa na špejli, k tomu bílý chléb. Staly se v Řecku vedle pomerančů mou hlavní potravou, protože byly levné a k dostání vždy a všude. Teď už stojí za to se dívat z okna. Trať vede pod Olympem, jehož vrcholek je teď po ránu v mracích, nad stržemi údolí Tempé, pod Tymfristem přes údolí Spercheiu a zase těsně po mořském břehu. Pak přichází široká, úrodná thessalská rovina s ojedinělými štíhlými stromy. Mnoho vesnic je stavěno do pravoúhlých ulic, stejné domky s plochou střechou. Jsou to osady

vzniklé po odsunu Řeků z Malé Asie r. 1922. Když projíždíme Thébami a boiotskou Tanagrou, je už vidět, že se blíží hlavní město. Je nedělní podvečer, auta směřují po dobrých silnicích, postavených v Řecku leckde Američany ze strategických důvodů, k Athénám. „Co vám říká jméno Tanagra?" — ptá se mne mladá učitelka angličtiny, žijící v Athénách. „Of course, tanagry, hliněné ozdobné sošky" — odpovídám bez rozpaků. „Tak vida, v Československu to znáte" — směje se — „a dnešním mladým Řekům se pod tímto jménem vybaví už jen představa americké letecké základny." Zaráží nás, jak malé je území klasického Řecka — z Théb je do Athén opravdu jen skok — a přece jsme tak podrobně informováni o jeho historii a osudech. V dálce se rýsují hory na Aigině a za soumraku projíždíme Dekeleiou a Acharnami se vzpomínkou na jedno školní datum řeckých dějin a na Aristofana. Ještě se poněkud trápím myšlenkou, jak se vyznám na athénském nádraží. Skutečnost mne ale brzy uklidní, nádraží je sotva větší než Praha-Těšnov, pouze s jedním nástupištěm. Vlastně tu na Larisském nádraží (Athény mají poblíž ještě Peloponéské nádraží) končí evropský železniční systém a *Sidirodromi Elliniku kratus (SEK)*. Z Pirea přes Athény na Peloponés obstarávají parními i motorovými vlaky na úzkokolejné dráze dopravu *Sidirodromi Pireos Athinon Peloponisu (SPAP)*. Jejich trať se v Korinthu větví na jedné straně na západ na Patras a Kyparissii a na druhé straně po východním břehu Peloponésu přes Argos na Tripolis. Obě větve se spojují v Kalamatě na jižním Peloponésu.

Už na nástupišti mne chytá taxikář, ale pak ještě několikrát odběhne a pěchuje do svého auta další pasažéry a kufry. Z Prahy jsme zvyklí na různé dopravní obtíže, a tak trvá téměř týden, než pochopím, že v Athénách stávkují dopravní zaměstnanci a veřejnou dopravu obstarávají taxíky a všelijaké soukromé autobusy turistických kanceláří a škol. Z dvacetistupňového pražského mrazu přijíždím do vlahého podvečera s mírným deštíkem. Před biografy postávají muži bez kabátů. Dopravní předpisy tady asi nejsou moc složité, šofér kličkuje úzkými uličkami mezi auty a chodci velikou rychlostí, strhává auto do ostrých zatáček a já se jen pohlížím po zavazadlech, jichž je vzadu napěchováno tolik, že prostor pro ně se už nepodařilo uzavřít. Po třech dnech cesty jsem konečně u cíle. Ubytovávám se v hotelu Pán blízko náměstí Ústavy *(Syntagma)*. Obě hlavní athénská náměstí se totiž jmenují podle pařížského vzoru: *Platia Syntagmatos* (Place de la Constitution) a *Platia Omonias* (Place de la Concorde).

Kdo je poprvé v Athénách, chce samozřejmě nejdříve na Akropoli. Ze středu města, ať už stojíte na oficiálnější Syntagmě, v jejímž čele stojí parlament, nebo na lidovější Omonii, středisku obchodu, ovšem nikde neuvidíte stopy po antických památkách. Athény jsou moderní město a hodně se tu staví — i přímo ve středu města. Zní to paradoxně, ale stavební ruch nemusí brát ohled na historické památky, jako třeba v Praze. Jako všude v balkánských městech příliš dlouhá historie přinesla i příliš mnoho krutých válek a nájezdů, které bezohledně ničily památky starších kultur. Kromě toho bylo Řecko po dlouhá staletí, už za byzantské říše, nepříliš významnou provincií. Zde nikde neuvidíme v architektuře vývoj a střídání slohů na různých památkách, jak jsme tomu zvyklí ze západních měst. Turecké džámie, lázně, tržnice a minarety, pokud už dříve nebyly strženy, chátrají a zarůstají travou. Nacionalismus je tu dosud příliš silný a Řekové jen pomalu začínají v těchto památkách vidět kulturní dědictví. Střed Athén, zvláště budova Národní knihovny, university a Akademie, jsou postaveny v nepříliš vkusném bavorském novoklasicismu, zbytek jsou nevýrazné, jednotvárné stavby z konce 19. a zač. 20. stol., jak je můžeme vidět kdekoli v Evropě. Směrem k Pireu se strhávají celé ulice starých nízkých domků, které ustupují nové výstavbě. Moderní řeckou architekturu můžeme spíš než v Athénách oceňovat ve výstavbě hotelů na pláži Apollo táhnoucí se od Athén k Suniu, na ostrovech a ve většině míst s antickými památkami.

První dopoledne chodím po Athénách bez plánu a sbírám první dojmy. Mezi moderními bílými domy s terasami chráněnými před sluncem modrými plátěnými stříškami prosvítá bílá vápencová skála. Po schodech mezi domy se dostaneme na silnici vinoucí se v serpentinách po svahu. Dychtivě a rychle pospíchám vzhůru. Nahoře zjišťuji, že stojím na Lykabétu. Sama jsem se sem dostala spíše omylem, ale mohu tento omyl každému doporučit. Odnedávna sem lze vyjet lanovkou podobnou bývalé petřínské lanovce. Získáme odtud snadno dobrou orientaci po památkách i celém městě. Akropolis leží přímo proti nám trochu níže a vypadá odtud docela malá a vzadu za ní se v dálce třpytí moře.

Každý z nás zná všechny athénské památky z nesčetných obrázků, které se mu během studií a při práci dostaly do rukou. Snad ho proto ve skutečnosti ani nepřekvapí — tady vidí korintské sloupy chrámu Dia Olympského ve středu města a blízko živé dopravní tepny. Vaše oči nedovedou vypreparovat antický výsek ze současnosti, jak to dokáže fotografický aparát.

Pod Akropoli vede pohodlná silnice, já jsem se z nedočkavosti být už nahoře zamotala v úzkých uličkách Plaky, čtvrti bohémů a tavern pod Akropolí. Po úzké pěšince vyšlapané asi kozami, které se tu pasou, jsem vystoupila přímo pod středověké hradby, odkud jsem se dost obtížně dostávala na správnou cestu. Celý areál agory a Akropole je ohrazen a parkově upraven. Těsně pod Akropolí musíte nejdřív překonat pásmo pouličních prodavačů a stánků s nepříliš vkusnými suvenýry. Až si budete chtít koupit hodnotnou upomínku, zajděte do prodejny přímo v Národním archeologickém museu. Dostanete tam za přijatelné ceny přesné kopie některých exponátů. Na Akropoli se hovoří všemi jazyky světa — nejvíce ovšem anglicky a německy, řecky jen ve čtvrtek a v neděli, kdy je na Akropoli volný vstup. Uslyšíte-li češtinu, jsou to nejspíše zaměstnanci našeho vyslanectví. Akropole je přesně taková, jak ji znáte z obrázků — bílá s modrým nebem v pozadí a pahorky bílého Hyméttu na obzoru. Na Hyméttu by včely asi dnes marně hledaly, z čeho sát med. Dláždění panathénajské cesty je do blýskava vyleštěno podrážkami miliónů turistů, kteří tudy prošli. V akropolském museu na mne největší dojem udělaly pestře zbarvené zbytky sochařské výzdoby původního štítu Hekatompeda a dojemná dvojice dvou starých amerických manželů, kteří si před každou památkou sdělovali svůj úžas z její dokonalé krásy.

Nejhezčí pohled na Akropoli, která se mohutně tyčí nad údolím, jímž dnes vede ulice apoštola Pavla a Dionysia Areopagity, je z Pykny nebo z Areopagu. Do města můžeme sejít přes agoru, nad kterou, jak známo, stojí Théseion, na ní pak Američany restaurovaná stoa Attalova s museem a restaurovaný byzantský chrámek Aji Apostoli, maličký jako všechny athénské byzantské kostely. Jedete-li na agoru z města, je dobře znát novořeckou výslovnost. Jede sem autobus s nápisem Thission a stejně se jmenuje i poblíž ležící stanice podzemní dráhy. Jinak jsou tu jen troskovité základy zaniklých staveb ležící v zeleni parku, mezi nimiž dovádějí děti. A já s úsměvem vzpomínám, jak jsme při topografii Athén vyjmenovávali jednotlivé budovy: „Napravo stojí...“

Potřebuji prostudovat některé novořecké literární časopisy, které nejsou v evropských knihovnách zpravidla dostupné. Athénská Národní knihovna, stejně jako její sestry — universita a akademie —, vypadá tak trochu jako antický chrám snesený sem s Akropole. Mladý muž ve vrátnici se vyptává, odkud jsem a čím se zabývám. Tu otázku, známou už z dob Odysseových: „Hoste, kdopak a odkud jsi rodem?“, tu slyšíte v Řecku na každém kroku.

Jméno Československa vyvolává u mnoha prostých lidí sympatie. V čele čítárny je veliká ikona temně hledícího Krista Pantokratora, který na vás shlíží z kopule všech byzantských chrámů. Podle slov patriarchy Fótia se jeho tvář zdá zamračená jen hříšníkům, na ostatní hledí starostlivě jako vladař velké říše. Čítárna je vytápěna velkými kamny stojícími hned u vchodu. Veliká dřevěná polena do nich přikládají studentky, které smějí sedět jen u posledních čtyř stolů označených nápisem „jia despines ke despinides“, tj. „pro paní a slečny“. Představuji si, jak by se tento zvyk vyjímal v pražské universitní knihovně, kde „despinides“ dnes už pravděpodobně převládají. Katalogy jsou primitivní, psané ručně na lístcích, jen zhruba roztříděné do větších tematických celků. Celý katalog se vejde do jedné police o pěti paprscích sotva 2 m dlouhých. Bohaté poklady skrývá opravdu jen pro grécistu. Zaměstnanci jsou velmi ochotní a najdou vám na konec vše, co potřebujete. První den hovořím anglicky, ale když zjišťuji, že je potřeba dost složitě shánět pracovníka, který by mi mohl v tomto jazyce podat informace, troufám si na řečtinu, a tím je získávám docela. „Evropan“, zajímající se o novořeckou literaturu, je tu pořád dost vzácný. Proč říkám „Evropan“? Jediným pohledem na výklad řeckého obchodu — třeba s textilem — se totiž snadno přesvědčíte, že Řek rozeznává tři světadíly: Ameriku, Evropu a Řecko. Na zboží jsou totiž lístky: amerického, evropského, řeckého původu. Opravdu, Řekové, kteří už za Hérodota řešili problém protikladu mezi Evropou a Asií, se za třistaleté turecké poroby odnaučili cítit se součástí Evropy a dodnes tento pocit docela nepřekonali.

Po několika dnech se vypravuji podzemní drahou z Omonie do Pirea. Přístavy a lodě okouzlují všechny Čechoslováky. Řecké lodi mají často mytologická jména — Achilleus, Agamemnón, Mínós. Řecko je nevelká a chudá země, ale Řekům patří celá šestina světového obchodního loďstva. Na většinu ostrovů je dnes dobré letecké spojení, ale cenový rozdíl mezi letenkou a lodním lístkem je značný, a proto tu lodi zůstávají hlavním dopravním prostředkem.

„Iomen es Salamina,“ říkám si se Solónem a vstupuji na jednu z četných motorových bárek, které křižují neustále průliv mezi Pireem a Salamínou. „Proč na Salamínu?“ — divil se p. Stikas, ředitel Řecké státní památkové služby, když jsem mu při jedné z návštěv v jeho pohostinné rodině vyprávěla o svých dojmech. Na Salamíně ovšem nejsou žádné antické památky. Ale hodinová

projížďka bárkou pirejským přístavem a návštěva jednoho z nejslavnějších světových bojišť, kde se na staletí rozhodovalo o dalším osudu Evropy, jistě stojí za to. Dnes je na Salamíně vojenské námořní učiliště. Jela jsem ze salamínského přístavu nazdařbůh na konečnou prvního autobusu, který se objevil, a pak jsem pochodovala pěšky zpátky po silnici. Krajina s vápencovými stráněmi vypadá trochu jako středočeský kras u Srbska začátkem podzimu. Cesta je vroubena domky se zahrádkami plnými květin, jen stromy a trávník pod nimi jsou místo jablky obsypané pomeranči a olivový háj připomíná staré vrby.

Už na obrázcích se mi vždy nejvíce líbily památky stojící uprostřed přírody. Nesplnilo se mi přání vidět chrám Apollónův v Bassách, ale zajela jsem si aspoň z Egyptského náměstí autobusem na mys Sunion. Vede sem krásná autostráda Soluň — Athény — Sunion, postavená za finanční pomoci amerických Řeků. Cesta přes Anavyssos se od Glyfády vine nad skalisky nad mořem podél slavné Apollónovy pláže s přepychovými hotely, z nichž poslední leží přímo pod chrámem Poseidónovým. Po prohlídce chrámu jdu na okraj mysu. Skalisko je porostlé bodláčím a nízkým plazivým jehličnatým porostem. Na obzoru se rýsují obrysy ostrovu Kea. V duchu si představuji, s jakou radostí asi vítali námořníci ušlechtilé, pevné a jednoduché tvary chrámu rýsující se proti obloze po plavbě Egejským mořem jako bezpečné znamení pevniny. Zpět se vracím cestou „dia mesoju" — vnitrozemím úrodnou krajinou s mnoha olivovými háji přes Lavrion, kde dosud jsou doly — dnes ovšem v majetku francouzské společnosti. Jako obvykle tomu v řeckých autobusech bývá, přijde cestou několikrát kontrola — někdy se na lístek jen podívá, jindy ho natrhne a po třetí vám ho pro změnu třeba daleko před cílem cesty odebere. Logiku systému se mi nepodařilo pochopit.

Z *platia Ejyptu* si můžete zajet také do Marathónu. Silnice vede vzácně zeleným územím — marathónský běžec tu užil aspoň trochu stínu. Jen nezapomeňte povšimnout si stanice *Sóros*, vystoupit tu a odbočit směrem k moři, jinak byste museli značný kus cesty pěšky zpět z obce Marathón. Ve všech řeckých pamětihodných obcích, ať už to byl Marathón, Mykény nebo Sparta, mne překvapil absolutní nedostatek orientačních tabulek pro pěšího turistu. Všechny ukazatele k lokalitám jsou jen u silnic, zřejmě tu počítají jen s turisty přijíždějícími vlastními auty nebo organizovanými autokarovými zájezdy. Opravdu tak samostatně na vlastní pěst tu mimo mne cestovali už jen studenti a bítnici.

Každé pondělí je tah jakési státní loterie a pouliční prodavači losů, kteří nesedí za stolky jako u nás, pobíhají ten den se svými losy napíchanými na dlouhou tyč v sadách o různém počtu kusů ještě horlivěji a vyvolávají ještě hlasitěji své „*lachia, lachia, kala lachia*", než jindy. Ochraptělé magnetofónové pásky ve výkladech loterie s panáčky kývajícími hlavou řvou „*tóra, tóra*" — teď, teď je řada na vašem šťastném čísle. Bohyně Tyché tu má pořád mnoho práce a mne z jejího hlučného činění vždy v pondělí rozbolela hlava.

Po šesté večer jen těžko přejdete některou z křižovatek u Omonie. Proudy lidí přecházejí kolmo k sobě ze dvou stran, na rohu se srážejí, při tom se vyhýbají pouličním obchodům, které vzniknou tím, že rozprostřete na chodník kus papíru, naházíte na něj podle svých možností hřebeny, punčochy, košile, kravaty získané se slevou přímo od výrobce, a můžete zahájit prodej. Nikdo z chodců nenadává, lidé „obchody" ochotně obcházejí nebo se začnou probírat zbožím. Do shluku lidí vjíždějí auta, jejichž propletence co chvíli na křižovatce energicky rozplétá strážník s kovovou přilbou, připomínající přilbu Athény Poliady.

Do Eleusíny můžete zajet autobusem z náměstí Eleftherias. *Hierá hodos* dnes vede mezi skladišti a garážemi a též Lefsina sama je jedním z nejprůmyslovějších míst v Řecku. Od telestéria se díváte na komíny vápenky a továrny na mýdlo, ale z terasy musea je už hezký pohled přes Sarónský záliv na hory Peloponésu. Na terase stojí bezhlavé sochy Římanů v togách a skupina Američanů nelení vyšplhat se za ně, aby na fotografii nahradili ztracené hlavy svými. Při zpáteční cestě vystupuji v Dafni. Je tu půvabný byzantský klášter s restaurovanými freskami. Jméno lokality ukazuje, že křesťanský chrám tu nahradil kult Apollónův. Okolí je zalesněno a přísně chráněno, ovšem *dasos* — les, houština — je podle našich měřítek dost řídký. Dryády by dnes v Řecku těžko hledaly útulek.

Rozhoduji se, že pojedu do Delf autokarem turistické kanceláre Chat-tours (můžete si též zvolit Key-tours, Hellas-cars, Hermes en Grèce, Pausanias a řadu dalších). Jezdit v Řecku normálními autobusy (jako všude jinde na Balkáně) přináší s sebou určité obtíže. V každém, i malém řeckém městě, si můžete prostřednictvím cestovní kanceláře snadno obstarat jízdenku do Ameriky nebo Austrálie a jistě vám tu i poradí vhodnou loď a informují vás o době odjezdu. Poněkud těžší je zjistit, kdy a odkud jede autobus do sou-

sedního města. V jízdních řádech jsou uvedeny pouze autobusy *SEK* patřící řeckým státním drahám, které spojují nádraží s městy, ležícími trochu stranou od železniční linky. Ostatní autobusy jsou majetkem soukromníků spojených v zájmové družstvo *KTEL (Koinóniá tón eispraktorón leóforión)*. Administrativu obstarává a informace podává obvykle některý místní kavárník a na kafeniu bývá též černá tabule, na níž jsou křídou napsány odjezdy. Nutno ovšem přiznat, že podle tohoto jízdního řádu jezdí většinou autobusy přesně. Na delší vzdálenosti je většinou nutno zajistit si včas místo. Zcela nemožné je zjistit, kdy odjíždí autobus z některého města sousedního nomu, každý nomos má totiž svůj *KTEL*.

Autokar objede ráno všechny významnější athénské hotely, školená průvodkyně Evi, absolventka *scholi tón xenagón*, komentuje cestu bezvadnou angličtinou. Projíždíme Théby, Levadii, malebnou ves Arachóvu (jméno je slovanského původu — srv. *ořech*) zavěšenou ve výši 950 m terasovitě na stráni. Obec je docela malá, ale samozřejmě i tu je *Instituton tis Anglikis ke Amerikanikis glossis*. Na stáncích podél cesty jsou vyloženy krásné sytě barevné vlněné přikrývky a koberce — a konečně jsme v Delfách. Jsem trochu zklamána poklusem, v němž absolvujeme prohlídku musea, ještě tak stačíme zaregistrovat Vozataje, nápis s notací a pak dále v ostrém tempu kolem pokladnic Athénských k chrámu Apollónovu (všimněte si prosím děr po trojnožce), k Dionýsovu divadlu a honem dolů ke Kastalii (voda je pitná, račte ochutnat, snad vás inspiruje), pohled dolů k tholu a honem na oběd do luxusního hotelu Amália. Tady pak je najednou času dost. Vyhlížím z okna, krajina mi připomíná hole Bielských Tater, svahy jsou zelené, pasou se na nich ovce, sem tam tmavší polštářky — zde ovšem ne kleče, ale bodlákovité macchie. V zamyšlení vnímám hlasy ostatních členů naší skupiny. Přicházejí z celého světa — holandští manželé středního stavu i věku, kteří si dopřáli tříměsíční cestu Středomořím, matka s dcerou z Kanady, které sem jedou ze společenských důvodů asi jako se chodí do tanečních, dvě mladičká americká děvčátka, cestující samostatně jako tolik jejich druhů a družek. Chvíli si sdělují dojmy, zda to bylo hezčí loni v Seville nebo předtím ve Florencii, kdo má příští týden namířeno na Rhodos nebo do Bejrútu, ale hovor se brzy stočí na každodenní život, starosti s dětmi, Řecko je zapomenuto. Vracíme se k autobusu, ještě poslední pohled na bujně kvetoucí mandlovníky, na rudě se lesknoucí Faidriády, na Parnas a ještě na proužek moře u Itee a honem nasedat.

(Dokončení příště)

Querolus

Hry Plautovy a Terentiovy, jež pro nás představují vrchol římské dramatické tvorby, nebyly díly originálními v našem slova smyslu. Jedinou původní římskou komedií, která se nám zachovala téměř úplná, je Querolus - Skuhral. Komedií je Skuhral vlastně jen po vnější stránce. Jeho neznámý autor, který ho napsal nejspíše na přelomu IV. a V. stol. n. l., nepsal hru pro jeviště — Querolus také pravděpodobně nebyl nikdy provozován, i když by možná dnes našel spokojené diváky. Psal hříčku, která by se dobře poslouchala v kroužku nějakého vysokého císařského úředníka, nejspíše Rutilia Namatiana. V té době vzdělaní Římané s oblibou debatovali při stole o různých filosofických a literárních otázkách. Tyto diskuse byly akademické, nic se z nich nevyvozovalo a ani na jejich předmětu příliš nezáleželo, šlo více o uhlazené a vybroušené podání.

Skuhral je brilantní ukázkou takovéto zábavy ve vzdělaném kroužku. Jeho autorem byl nejspíše nějaký právník galského původu, který, jak dílko ukazuje, nebyl bez dramatického nadání a za jiných společenských podmínek by byl možná látku mistrně zpracoval ve skutečnou komedii. Ve IV. století našeho letopočtu však už bylo antické divadlo mrtvo. K horšímu se změnily hospodářské i politické podmínky a přežilo se i staré náboženství, na něž bylo antické divadlo vázáno. Autor Skuhrala je sice ještě pohan, jako byl i Rutilius Namatianus a jeho kroužek, ale většina obyvatel říše se už hlásí ke křesťanství a vyznává nejrůznější orientální kulty. I autor Skuhrala věří víc v osud než ve staré bohy. Chce přátelům ukázat, že se nikdo neubrání svému osudu, a užívá k tomu komedie o Skuhralovi. Skuhral jde svým věčným skuhráním na nervy lidem i bohům, především domácímu bůžkovi, který musí být stále v jeho domě; přesto mu však pomůže k pokladu po otci, neboť je jeho osudem starat se o Skuhrala. Aby si však na Skuhralovi alespoň trochu zchladil žáhu, nejdříve ho potrápí. Skuhralův otec Euclio právě v cizině zemřel a svěřil Kousalovi, který se vetřel do jeho přízně, vzkaz pro syna, kde má hledat zakopané dědictví. Kousal by se rád zmocnil celého pokladu sám, a tak přináší Skuhralovi jen poslední vůli a urnu s otcovým popelem. Pak jej pod záminkou bohoslužby odstraní do zadní části domu a poklad sám s pomocníkem vykope. Bednu s pokladem umístí zatím v domě a před Skuhralem ji pak vyhodí oknem jako nepotřebnou veteš. Bednu však někdo z ulice vrátí a Skuhral v ní najde poklad. Kousal se hlásí o svůj podíl, který má podle otcovy poslední vůle dostat. Ale

Skuhral odporuje, že mu Kousal ani o žádném pokladu neřekl ani mu žádný nedal, a obviní Kousala, že z domu vyhodil schránku s otcovým popelem. Konec konců je Kousal rád, když ho nezavřou pro hanobení hrobu, a raději odejde i se svým pomocníkem opět do ciziny. Skuhral se tak stane pánem celého otcova dědictví. Konec komedie se nezachoval, sotva však mohl být jiný, než že Skuhral ani jako boháč skuhrat nepřestal.

Na první pohled je patrný autorův inspirační zdroj, Plautova Aulularia. Ale autor ji nenapodobuje, nýbrž zpracovává to, co mohlo dějově předcházet Plautově historii. Pod Plautovým jménem se Querolus tradoval po celý středověk, ve XII. stol. ho jako Plautova přepracoval Vitalis z Blois a podle Plauta nazval Aulularia. Ani toto středověké dílo nebylo určeno pro jeviště. Na to se dostává tato látka opět až Molièrovým Lakomcem, kterým zatím vyvrcholuje řada komedií o ukradeném pokladě, na sebe navazujících.

Na samém počátku dílka, hned po rozsáhlé dedikaci a prologu, se baví Skuhral s domácím bůžkem o lidském štěstí, po němž touží:

Domácí bůžek: Skuhrale, dojímají mě tvé nářky, třebas marné. Proto jsem přišel, abychom se zgruntu podívali na tvé záležitosti. To se dosud nikomu nestalo.
Skuhral: Ty znáš smysl lidského života a smíš jej vykládat?
D. b.: Znám jej a poučím tě o něm. Proto ti dnes vše vysvětlím, ať si naříkáš na cokoli.
S.: To nebudeme hotovi do večera.
D. b.: Řekni mi krátce jen o něčem a vyložím ti z toho všechno.
S.: Chci odpověď jen na jedinou otázku: proč se nespravedlivým vede dobře a spravedlivým špatně?
D. b.: Za koho mluvíš, za sebe nebo za jiné?
S.: Za sebe i za jiné.
D. b.: Když ty sám jsi více než vinen, jak to, že se propůjčuješ k obhajobě mnoha jiných lidí?
S.: Vím, že nejsem vinen.
D. b.: Pak tedy obhajoba zmlkne, usvědčím-li tvou osobu. Počítáš se mezi lidi dobré nebo špatné?
S.: Když si budu stěžovat na zločince, také se mě budeš ptát, jakým se zdám sám sobě?
D. b.: Dokáži-li ti, že patříš k těm, na které si stěžuješ, totiž k lidem špatným, za koho pak budeš mluvit?
S.: Přesvědčíš-li mne, že jednám špatně, budu muset své smýšlení přizpůsobit činům.

D. b.: Teď mi rychle odpověz, Skuhrale! Kolik jsi už asi spáchal těžkých provinění?
S.: Vskutku žádné, pokud vím.
D. n.: Žádné? To ti všechna vypadla z paměti?
S.: Dokonce si je snad všechna pamatuji, ale o žádném zločinu nevím.
D. b.: Oho, Skuhrale, tys nikdy nekradl?
S.: Nikdy jsem krást nepřestal.
D. b.: Cha, cha, a tos nikdy nekradl?
S.: Pravdu nezapřu. Přiznávám, že jsem jako mladík spáchal některé věci, ale ty se chválívají.
D. b.: Proč jsi tedy upustil od tak chvályhodných zločinů? Obraťme list. Co můžeš říci o lži?
S.: Hm, kdo pak mluví pravdu? To je běžné, dej pokoj!
D. b.: A proto tedy to není zločin? Jak je to se smilstvem?
S.: Ale to přece také není žádný zločin.
D. b.: A od kdy je to dovoleno?
S.: Mne se ptáš, jako bys to sám nevěděl? To přece patří mezi věci, které se nemohou ani dovolit ani zakázat.
D. b.: Tak co, Skuhrale? Vidíš, že jsi žil nedovoleným způsobem?
S.: Posuzuješ-li mne podle takovýchto skutků, pak není nevinný nikdo.
D. b.: Přece jsem se tě neptal na všechny lidi, vzpomínáš-li si.
S.: Dál už na mně nic nenajdeš.
D. b.: Nikomu jsi nepřál smrt?
S.: Nikomu.
D. b.: A dokážu-li ti to?
S.: Na to nebudu mít odpověď.
D. b.: Řekni mi, tys nikdy neměl tchána a tchyni?
S.: To je zase všeobecné.
D. b.: Tedy se úplně ke všemu přiznáváš?
S.: Když dáváš takové otázky.
D. b.: Zdá-li se ti to všechno lehké, nevím, co pokládáš za špatný čin. Kromě toho mi řekni, kolikrát jsi křivě přísahal. Ale rychle!
S.: Umučená hodino! To mi bylo vždy vzdáleno.
D. b.: Přísahal jsi křivě tisíckrát a ještě častěji. Kolikrát, na to se ptám, alespoň to řekni!
S.: Ach tak, ty se ptáš na každodenní žertovné přísahy?
D. b.: Jen těžko chápu, co pokládáš za žertovnou přísahu. Avšak nechme toho, co zvyk změnil v lehkou věc, jak vidím. Nikdy

jsi neporušil přísahu? Abych o jiném pomlčel, nikdy jsi nepřísahal, že miluješ toho, koho po přísaze jsi nenáviděl?

S.: Ó já ubožák! Jaké zlo mě dnes s tímhle bůžkem potkalo! Přiznávám, často jsem přísahal, nač nebylo spolehnutí, ačkoliv slova přísahy trvala.

D. b.: To's tedy pěkně přísahal; to se stává. Oč bych byl raději, kdybys pobloudil ve slovech a vykonal skutek. Myslíš, Skuhrale, že se můžeš slovy vykoupit? Často přísahá křivě, kdo mlčí; zamlčet pravdu je totiž právě tak špatné jako mluvit lež.

S.: Tak už jsi probral všechno, všechno jsem si zasloužil. Buď zdráv!

D. b.: Ba nic není hotovo, Skuhrale, nebudou-li následovat tyto dvě věci: za prvé ti musím dokázat, že vzdor tvým „zásluhám" nejsi zlý, za druhé ty sám musíš poznat, že již nyní jsi šťasten.

S.: Nemám tedy žádné svízele?

D. b.: Máš, přiznávám, ale svou vinou. Ale abych tě ve všem usvědčil z nepravdy, vylož krátce, nač si nejvíc stěžuješ.

S.: Nejprve, nejlepší z bůžků, žaluji na přátele.

D. b.: Umučená hodino, co udělá tenhle člověk se svými nepřáteli? V jakém přátelství tedy byla zklamána tvá důvěra?

S.: Nikdo mi není víc na obtíž než důvěrný přítel a nikdo mi není víc po vůli než povrchní známý.

D. b.: Co je na tom divného, pohrdá-li tebou, kdo tě zná, a miluje-li tě, kdo tě nezná?

S.: Děkuji ti, bůžku, za čest, kterou mi ve všem prokazuješ.

D. b.: Již chápu, nač si stěžuješ. Zkrátka, chceš na to dostat lék?

S.: Moc si to přeji.

D. b.: Nevybírej si za nejlepšího přítele hlupáka! U lidí nemoudrých a nešlechetných se snáze snáší jejich nenávist než společnost.

S.: A nebude-li moudrý po ruce?

D. b.: Řiď vlastním rozumem hloupé!

S.: Jak?

D. b.: Nechceš být klamán?

S.: Nechci.

D. b.: Nevěř nikomu; je ve tvé moci, abys nebyl klamán. Proč si stěžuješ na proradné lidi? Chceš, aby se ti vzdávala pocta?

S.: Zajisté.

D. b.: Žij tedy mezi chudáky!

S.: Mluvíš skoro pravdu.

D. b.: Nechceš být klamán, zvlášť svými nejbližšími?

S.: Nechci, je-li to možné.

D. b.: Řeknu, co jsem řekl už dříve: s nikým, Skuhrale, nebuď příliš

důvěrný. Člověk je tvor příliš zvláštní a neumí snášet stejného. Menší přezíráte, větším závidíte, s rovnými se neshodnete.

S.: Řekni, prosím, co by bylo správné.

D. b.: Uč se tedy, jak se vyvarovat špatných mravů. Odmítej hostiny lidí sobě rovných, víno, hlučnou společnost. Čím si koho chceš více zavázat, tím lehčeji ho poutej. Od schůzek, orgií a nicotných žertů neočekávám, že vzbudí lásku; kéž by nevyvolávaly nenávist!

S.: Čím to, že mnoho lidí výborně využívá takové společnosti?

D. b.: Už vím. Ty míníš ty lidi, kteří na sobě nedají nic znát. Jsou buď příliš moudří nebo šťastní, na něž se tážeš. To se ke Skuhralovi nehodí.

S.: Je jiná věc, na kterou si stěžuji. Jsem ovšem chudý, jak ty sám víš nebo i sám působíš, ale to je pro mne snesitelné. Co však vůbec nesnáším, je to, že pro chudobu nikdo nemá omluvu a aby o někom řekl, že je chudý...

D. b.: Co ještě?

S.: Ach, co všechno přidávají. Hloupost, lenost, ospalost a obžerství. Trpělivost pokládají za tupost a ráznost za krutost. Tak vše převracejí. Nikdo nehledí na schopnosti, každý přihlíží k majetku. Bohatý je vždy svědomitý, chudák naopak je vždy nedbalý.

D. b.: To nech na starosti censorům, Skuhrale. Ale teď mi řekni, co tebe obzvlášť znepokojuje a tíží, neboť to, o čem jsi mluvil, jsou věci všeobecné a staré nářky chudoby. Ty však nejsi ani bohatý ani chudý. Kdybys to uznal, byl bys šťasten.

S.: Víš, že jsem právě ztratil otce?

D. b.: Nevykrucuj se. To je zřejmě zvláštní, to je věc, která se předtím nikomu nepřihodila! A co tedy? Cožpak není správné, aby syn pohřbil otce?

S.: Ovšem, ale on otec nic nezanechal.

D. b.: Jaká to velká žalost! Naříkáš, že se ti pohřeb nevyplatil? Tedy máš zlost, ne žalost. Otec jistě neměl v ničem nedostatek, a ani tobě dnes nic nechybí. To není malé dědictví. Ty se hněváš? Alespoň žil v pozdním stáří pro sebe ten, kdo žil vždy pro tebe. Kéž ty zanecháš dědicům tolik, kolik tobě zanechal Euclio! Mluv tedy o něčem jiném, o tomhle už ani slovo!

S.: Mám otroka, kterého nemohu vystát, Pantomala, ničemu srdcem i jménem.

D. b.: Jsi šťasten, Skuhrale, máš-li jednoho ničemu. Mnozí jich mají více.

S.: Ale slyším mnohé pány, že otroky dokonce chválí.
D. b.: Ti mají ještě horší.
S.: Proč je tedy chválí?
D. b.: Poněvadž nevědí, oč je připravují.
S.: Špatné počasí zničilo právě mou úrodu — copak se to stalo všem?
D. b.: Lidé nejsou trestáni jen jedním způsobem. Tobě uškodilo špatné počasí, jiný utrpěl jinou škodu.
S.: Ba ne, mé známé nepotkala už dlouho žádná nehoda.
D. b.: Hanebně se mýliš.
S.: Odpusť, prosím. Nevěděl jsem, že pečuješ obzvlášť o mé známé. Mám ještě jinou námitku. Mám špatného souseda.
D. b.: To je opravdu zlá věc. Ale hleď, Skuhrale, jak i v tom ti mohu prospět. Snášíš špatného souseda, ale jen jednoho. Co mají dělat jiní, kteří jich mají více?
S.: Nech mi, prosím, tohohle jednoho, bůžku; modlím se k tobě, chraň mě před tím, koho jsi mi dal, aby se náhodou nezdvojil.
D. b.: A což když přemůžeme i toho jednoho? Řekni mi teď, prosím, kdo je podle tebe šťastnější, ty, nebo člověk, na kterého si stěžuješ?
S.: Co je to za přirovnání? Což je možno pochybovat o tom, že šťastnější je ten, kdo druhého dohání k stížnostem, než ten, kdo se ke stížnosti utíká?
D. b.: Nu, Skuhrale, chceš poznat, že je nešťastnější?
S.: Moc si to přeji.
D. b.: Ale já to prozradím jen tobě. Nastav trochu ucho!
S.: Proč nemluvíš nahlas? Což ty se taky bojíš?
D. b.: Jak se nemám bát, když žiji s tebou? Nastav ucho!
S.: Mluv rychle... Cha cha, ať to má a pořád drží a ať s tím žije! Na mou věru, skvěle mě hostíš, učiteli.
D. b.: Není to tak?
S.: Určitě. Už si na nic nestěžuji.
D. b.: Pozor, Skuhrale. To si budeš myslet chviličku a vrátíš se znovu ke svým vrtochům. Protože však už netvrdíš, že jsi nešťastný, zbývá, abych tě přesvědčil, že jsi šťastný. Prosím, Skuhrale, řekni, jsi-li zdráv.
S.: Myslím, že ano.
D. b.: Jak si to ceníš?
S.: To sem také zahrnuješ?
D. b.: Ó Skuhrale, jsi zdráv a říkáš, že nejsi šťasten? Hleď, ať nevíš později, že jsi byl šťasten.

S.: Už jsem to řekl dříve: vede se mi dobře, ale ve srovnání s jinými špatně.
D. b.: Jistě se ti vede dobře.
S : Ano.
D. b.: Co chceš víc?
S.: Proč se jiným vede lépe?
D. b.: To už je závist.
S.: Ale závidím právem, neboť jsem níže než lidé horší.
D. b.: A což jestliže tě poučím o tom, že jsi šťastnější než ti, o kterých chceš mluvit?
S.: Tím tedy dokážeš, že Skuhral už potom nikomu nedovolí si stěžovat.
D. b.: Aby to bylo kratší a jasnější, nebudu už podávat důkazy. Ty jen řekni, jaké postavení by se ti líbilo. Dám ti hned osud, který sám budeš chtít. Jen si pamatuj: nemysli si, že se pak můžeš brekem něčeho z toho zbavit, co sis vybral.
S.: Ať volba platí! Dej mi bohatství a vážnost vojáků, aspoň v malé míře!
D. b.: To ti mohu poskytnout. Rozmysli si však, zda můžeš splnit, oč žádáš.
S.: Co?
D. b.: Umíš válčit, tasit meč, prolamovat šik?
S.: To jsem nikdy neuměl.
D. b.: Nech tedy odměny a pocty těm, kdo to všechno znají!
S.: Alespoň něco mi dej z kariéry civilní, i když nestojí za moc.
D. b.: Chceš tedy vydírat daně a pak za to platit?
S.: Ach, na to jsem zapomněl. Nechci ani jedno ani druhé. Máš-li tedy nějakou moc, bůžku, udělej ze mne mocného soukromníka.
D. b.: Jakou moc si přeješ?
S.: Abych směl okrádat ty, kdo mi nic nedluží, a bít cizí lidi, sousedy pak abych směl okrádat i bít.
D. b.: Chacha, chceš být lupičem, ne mocným mužem. Na mou věru, nevím, jak bys to mohl dostat. Už to mám: měj si, co chceš. Jdi, žij u Loiry!
S.: A proč?
D. b.: Tam žijí lidé podle práva barbarů, tam neznají právní kličky, tam hrdelní rozsudky se vynášejí holí a píší na kosti, tam řeční i venkované a soudí soukromníci, tam je všechno dovoleno. Budeš-li bohat, budou ti říkat „velké zvíře" — tak mluví to naše Řecko. Vy lesy, vy pustiny, kdo o vás řekl, že jste svobodné? To zatím stačí.

S.: Nejsem boháč a nebažím po styku s holí. Nechci to pěstní právo.
D. b.: Žádej tedy něco mírnějšího a počestnějšího, neumíš-li se prát.
S.: Dej mi vážnost, jakou má advokát, kterého nejvíc protežuješ.
D. b.: Teď žádáš o velmi snadnou věc. To bych mohl, i kdybych vůbec nemohl. Chceš to dostat?
S.: Nic bych si nepřál víc.
D. b.: Abych pomlčel o nejhorších věcech, vezmi si tedy v zimě oděv krátký a v létě dvojitý, vezmi si měkké střevíce, pouzdro, jímž voda teče sem i tam, jež rozmáčí déšť, naplňuje prach, slepuje bahno a pot, vezmi si chatrné holínky z nevalné kůže, které se ti zaboří do země a uváznou v bahně, s nímž mají stejnou barvu. Choď v létě se zakrytými koleny, v zimě s holýma nohama, za mrazu ve střevících, v parnu v těsných botách, snášej ustavičné namáhání, ranní schůzky, seď se soudcem u stolu ráno i odpoledne, ať je jídlo horké nebo studené, ať se chová bláznivě nebo vážně. Prodávej svůj hlas, prodávej svůj jazyk, ovládej svůj hněv i nenávist. Vcelku buď chud a domů přinášej trochu peněz, ale víc výčitek. Řekl bych teď ještě víc, kdyby nebylo lépe tyto lidi vynášet než zraňovat.
S.: Ani tohle nechci. Dej mi bohatství, jakého se domáhají ti, kdo zacházejí s listinami.
D. b.: Vezmi tedy na sebe bdění a práce těch, jimž závidíš. Hledej v mládí zlato, v stáří vlast, buď jako začátečník na venkově, jako vysloužilec na foru! buď vzdělaným počtářem, nešikovným hospodářem, buď důvěrným přítelem lidí neznámých a novým pro sousedy, žij celý svůj věk v záští, aby sis připravil pěkný pohřeb; dědice však určí bůh. Těmhle lidem nezáviď, Skuhrale! Často uchvátí lišky, co si nachystají vlci.
S.: Běda, nechci listiny. Dej mi teď aspoň měšec onoho cizího zámořského kupce.
D. b.: Jdi tedy, vypluj na moře a svěř sebe i své drahé vlnám a větrům!
S.: Něco takového jsem nikdy nechtěl. Dej mi alespoň skříňku Titiovu!
D. b.: Vezmi si tedy i dnu Titiovu.
S.: Nechci.
D. b.: Nedosáhneš ani skříňky Titiovy.
S.: Ani nechci. Dej mi harfenice a holčičky, jaké má onen lakomý cizí lichvář.
D. b.: Měj si, co si teď z plna srdce žádáš! Chop se toho, co chceš,

s celým příslušenstvím! Vezmi Paphii, Cyteru, Briseovnu, ale s nestorskými bolestmi!
S.: Cha cha, proč pak?
D. b.: Má je ten, o jehož osud žádáš. Ach Skuhrale, nikdy jsi neslyšel: „Nikdo není zadarmo krásný?" Buď si vezmeš obojí dohromady, nebo obojí musíš nechat.
S.: Už mám, oč bych měl požádat. Dej mi aspoň nestydatost.
D. b.: Na mou věru, hezky teď žádáš najednou všechno, co jsem ti odepřel. Chceš-li se vyznamenávat na veřejnosti, buď nestydatý, ale musíš teď odhodit moudrost.
S.: Proč?
D. b.: Protože nikdo, kdo je moudrý, není nestydatý.
S.: Jdi k šípku, bůžku, se svými výklady!
D. b.: Jdi k šípku, Skuhrale, se svými stížnostmi!
S.: Což se nikdy nezměníš, neštěstí?
D. b.: Pokud budeš na živu.
S.: Tedy neexistují šťastní lidé?
D. b.: Někteří jsou šťastní, ale nejsou to ti, které ty za ně pokládáš.
S.: Jak to? Ukáži-li ti někoho, kdo je zdravý i bohatý, popřeš, že je šťastný?
D. b.: Že je bohatý, můžeš vědět. Co je však být zdravý?
S.: Zdravý je ten, komu se tělesně dobře daří.
D. b.: Což stůně-li na duchu?
S.: O tom já nevím.
D. b.: Ó Skuhrale, křehká se vám zdají jen těla. Oč slabší je duch. Naděje, strach, touha, lakota, zoufalství nedovolí, aby byl člověk šťasten. Což je-li někomu jinak v srdci a jinak se tváří? Je-li mezi lidmi veselý a doma smutný? Abych o horších věcech pomlčel, což nemiluje-li svou manželku? Což jestli manželku miluje příliš?
S.: Není-li nikdo šťastný, není tedy nikdo spravedlivý?
D. b.: I na to ti odpovím. Přiznávám, je několik lidí téměř spravedlivých, ale to je jejich největší neštěstí. Ještě něco chceš?
S.: Na mou věru už nic. Nech mi můj osud, neboť nic lepšího jsem nenalezl.

A. Vidmanová

RÉSUMÉ

Querolus

Disputatio inter Larem familiarem et Querolum, quae est de vita hominum beata (*Querolus*, ed. W. Emrich, Berlin 1965, p. 44—76), in linguam Bohemicam vertitur.

Výrazy agarum a asterion ve Vodňanském rukopisu

Ve Sborníku Pedagogického institutu v Plzni *(Jazyk a literatura* III, 1960, str. 15—68) shromáždili J. Spal a E. Hadač v pojednání „Názvy rostlin v Rukopise vodňanském" česká jména rostlin, obsažená v rukopisu knihovny Národního musea v Praze sign. II F 2, známém pod názvem Rukopis vodňanský. Jejich práci zevrubně posoudil a četnými poznámkami, připomínkami a opravami doplnil B. Ryba v *LF* 86, 1963, str. 352—361.

Naše poznámka, která vyplynula z práce na připravovaném Slovníku středověké latiny v zemích bývalé České koruny, se týká dvou výrazů, které uvedení autoři ve svém pojednání zaznamenali. Na str. 48 své monografie píší: *Osličník M 35c Agarum. Nejasné. Latinskému názvu nejblíže by bylo Agaricum (choroš, houba) nebo Acorus (puškvorec).* Je pravda, že se rostlinné názvy *agaricon (-um)* a *acoron (-um)* vyskytují ve středověku v nejrůznějších formách, takže by nebylo nemožné jejich přetvoření v *agarum*, ačkoliv tato podoba v materiálu našeho středolatinského slovníku doložena není a ačkoliv jsou obě jména v Rukopisu vodňanském uvedena ve formě *agaricus* (f. 35va) a *accorus* (f. 35ra). Srovnání textu Rukopisu vodňanského se zněním Diefenbachova Glosáře (Laurentius Diefenbach, Glossarium Latino-Germanicum, Francofurti 1857) v hesle *agaso* na str. 17a: *Aga-so, ... -ron ... esel- ... -hirte* atd. však ukazuje, že je pravděpodobnější, že dvojice *agarum osličník* nepatří mezi názvy rostlin, nýbrž že jde o označení osoby, znamenající *„honec oslů, oslář"*, Ukazuje k tomu i dvojice *agazo oslycznyk*, se kterou se setkáváme v tzv. Nomenklátoru kapitulním, vydaném V. Flajšhansem ve *Věstníku ČAVU* 37, 1928, str. 59, č. 35. Jiným českým ekvivalentem výrazu *agaso* (a jeho různých forem) bývaly ve středověkých slovnících výrazy *oslák* (tak např. v Klaretově Glosáři v. 2204 nebo ve Vokabuláři, který z rukopisu pražské UK I D 32 vydal V. Flajšhans v *LF* 65, 1938, str. 39, č. 216, či v rukopisu knihovny Nár. musea II F 4 f.10r) a *oslník* (např. v tzv. Bohemáři menším, vydaném rovněž Flajšhansem v *LF* 21, 1894, str. 368a). Výraz je sice zařazen mezi jmény rostlin, avšak, jak upozornil B. Ryba 1. c. str. 357, jsou zde zařazeny i jiné názvy, neoznačující rostliny, např. *assub hwiezdopad* (f. 35va) atd.

Druhým výrazem, kterého si chceme povšimnout, je „lúč", o němž čteme ve Spalově-Hadačově monografii na str. 41: *Lúč M 35b Asterion, Nom. 46c, k 47a Pinus. Klar. 333 lúč pinum — zde se zřejmě míní louč. Avšak výraz je uveden v kapitole „De arboribus" a mohl také označovat jehličnatý strom (borovice?).* K tomuto textu viz poznámku B. Ryby l.c. str. 359. Spal a Hadač nejsou první, kdo uvedli výraz *lúč* mezi jmény rostlin. Čteme jej již u Jungmanna, Slovník II, str. 357b, který uvádí: *„luč, i, f., asterion, herba, nocte stella in coelo. Ms. Wodň. (cf. pol. luk, Lauch, allium vineale).*" Také Gebauer zařadil heslo *luč*, ač jako nejisté, do svého Slovníku staročeského II, str. 281b: *„luč(?), rostlina toho jména: lucz *asterion RVodň. 35b."* Stejně jako *osličník* musíme však i *lúč* z rostlinných názvů vyloučit, ačkoliv v tomto případě latinský výraz *asterion*, jak dokazuje sám text Vodňanského rukopisu, mezi pojmenování rostlin patří. Nedopatření vzniklo tím, že slovo *lucz* není slovo české, nýbrž latinské. Jde o výraz *lucet*, psaný s použitím zkratky *z=et*. S podobným způsobem psaní 3. os. sg. u sloves 2. konjugace se setkáváme ve Vodňanském rukopisu častěji. Tak např. na f.34r čteme *valz = valet* (totéž slovo je psáno na f.34v ještě úsporněji: *vz*, podobně jako je tamtéž pro *debet* použito zkratky *dz* a pro patet na f.35ra *pz*), na f.35va *iacz* atd. Text Vodňanského rukopisu zní tedy: *Asterion herba nocte quasi stella lucet*, takže tu jde o název rostliny, uvedený bez českého ekvivalentu. Která rostlina je míněna, je vzhledem ke stručnosti popisu těžko určit. J. André (Lexique des termes de botanique en latin, Paris 1956, str. 45) uvádí název *asterion* z Pseudo-Apuleia ve významech *amellus* = Aster amellus L. (hvězdnice chlumní) a *marrubium* = Marrubium vulgare L. (jablečník obecný), z tzv. Dynamidií pak ve významu *cucumis silvestris* = Ecbalium elaterium Rich. (Elaterium cordifolium Moench, tykvice srdčitá). Z těchto tří významů by mohlo jít v Rukopisu vodňanském nejspíše o význam první, neboť, jak se zdá, se jeho slova týkají vlastnosti květů. Pro rostlinu *amellus* se užívalo ve starší době názvu *hvězdová bylina*, který je však doložen až v Matthioliho herbáři, tedy zhruba půl druhé století po vzniku Vodňanského rukopisu (cf. V. Machek, Česká a slovenská jména rostlin, Praha 1954, str. 238—9). Matthioliho popis vychází rovněž z podoby květů a připomíná poněkud text Vodňanského rukopisu (v Huberově-Veleslavínově českém zpracování herbáře z r. 1586 f.424r: *Květ nese třpytící se jako hvězdy, odkudž i jméno má:* v Hájkově zpracování z r. 1562 f. 390v: *Květ má jako hvězdy, odkudž i jméno má.).*

D. Martínková

RÉSUMÉ

Quid voces „agarum" et „asterion" in codice Vodnianensi significent

In libro manu scripto II F 2 signato, qui in bibliotheca Musei nationalis Pragae asservatur, voces „agarum" et „asterion" inter herbarum nomina inveniuntur. Quarum priorem, lingua Bohemica „osličník" redditam, non herbam, sed *agasonem* significare constat. Alteram vero inter herbas suo iure relatam esse ostendimus. Nec vero in eorum sententiam ire velimus, qui vocem *lucz*, quae paucis vocibus interiectis sequitur, nomen asterion Bohemice redditum esse arbitrantur. Re vera verbum *lucet* est per compendium ȝ brevius factum.

Un monument complété

Résumé de l'article Doplněná památka, p. 53—54

L'auteur signale le raccord de la partie supérieure de la stèle Athènes 1822; le nouveau fragment qui comprend les deux têtes et le fronton presque entier (réparation antique sur l'acrotère droit) a été découvert, il y a quelques années, dans la rue Lycurgue et on le conservait au dépôt de la 3ème éphorie d'Attique. La réproduction n'est qu'un photomontage, mais le raccord est effectivement réalisé au Musée National d'Athènes.

Tři veršovaná husitská epitafia

Mezi epitafiemi příznivců, přátel a profesorů Karlovy university, která shromáždil M. Marek Bydžovský z Florentýna v svém rukopisném sborníku *Liber intimationum* (srov. *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě* 1, Praha 1966, str. 244n), jsou vedle textů, pojících se k památce na M. Jana Husa a M. Jeronýma Pražského (srov. *ZJKF* 8, 1966, str. 84), obsažena i veršovaná epitafia k poctě M. Křišťana z Prachatic, M. Petra z Mladoňovic a Jana Rokycany. Tyto texty jsou významné nejen tím, že se pojí k třem vedoucím postavám husitské doby, nýbrž i z toho důvodu, že se řadí k jiným podobným skladbám, vzešlým z českého utrakvistického prostředí v 15. století, a rozšiřují tak naše znalosti o literární činnosti této složky národního celku. Se skutečnou monumentální památkou lze mezi nimi najisto spojit pouze text č. 3. Pocházejí-li z náhrobních kamenů i texty č. 1 a 2, pak šlo o nápisy z náhrobků, umístěných v kostele sv. Michala na Starém Městě v Praze.

1. Epitafium k poctě M. Křišťana z Prachatic

Datum úmrtí M. Křišťana z Prachatic bylo dosud závislé na údajích dvou pozdějších pramenů. Prokop Lupáč, *Ephemeris* (1584), zaznamenal tuto událost bez bližšího určení v souvislosti se zprávou o vypuknutí moru k 23. V. 1438 (rok opravil na 1439 Rudolf Urbánek, *České dějiny III 1*, Praha 1915, str. 914, s odkazem na Lupáčovu *Ephemeridu*, k 20. IV. 1439). Jako denní datum se uvádělo běžně 5. září podle Veleslavínova *Kalendáře historického* (1590), k 5. IX. (srov. např. Josef Teige, *Základy starého místopisu pražského I 1*, Praha 1910, str. 741 a Rudolf Urbánek, *op. cit.*, str. 462). Toto datum opravuje na 4. září latinské epitafium, které opsal Marek Bydžovský z Florentýna, *Liber intimationum* (Praha UK: XXIII D 217), fol. 9b — 10a. Tento rukopis pochází sice také až z konce 16. století (srov. *Rukověť humanistického básnictví 1*, Praha 1966, str. 245), ale dochovaný text epitafia svědčí o tom, že originál vznikl ještě před druhou polovinou 16. století, kdy by bylo podobné verše po metrické stránce (srov. verše 7 a 11) sotva možno očekávat. Datum Křišťanova úmrtí (4. září) je zajištěno jak z chronologického hlediska bezvadným určením (verš 2): *die quarta Septembris, que Veneris est*, tak i přípisem (pocházejícím asi od Marka Bydžovského) na konci básně: *Obijt 4. Septemb.* V pravopisu se projevuje kolísání mezi starším a mladším územ zvláště v psaní

e—ae. Mladší ortografie padá pravděpodobně na vrub Marka Bydžovského. Autor veršů není u Bydžovského uveden, svým stylem se však toto epitafium dobře hodí k ostatním básnickým projevům českých utrakvistů, které v tomto časopisu již dříve publikoval Bohumil Ryba *(ZJKF* 6, 1964, str. 12—17).

Křišťanovo epitafium je u Marka Bydžovského, *l. c.*, uvedeno tímto zápisem: *1439.* (Epitaphium) *M. Cristanni de Prachaticz, astronomi et mathematici insignis, pastoris ad aedem s. Michaelis in Antiqua Urbe Prag*(e)*n*(si) *et primi administratoris sub utraque coenam Domini communicantium, a Caesare Sigismundo electi.*

1 *Mille quadringentis deca ter cum ter tribus annis*
Verbigene, die quarta Septembris, que Veneris est,
hec Veneris lachrymosa dies, hoc sydus amarum
sustulit e medio, o Michaël archangele, nostrum
5 *ecclesieque tue pastorem, nomine Krzisstan.*
Ipse magister erat, syderum cursus bene norat.
Pater erat inopum, sed vicarius generalis
ecclesie Pragensis erat tunc sede vacante.
Hic iacet in medio, medium virtutis habebat.
10 *Qui liberas animam, duc hunc ad regna polorum*
et iungi facias sic agminibus beatorum.

2 quae — 3 haec hic — 5 ecclesiaeque tuae — 8 ecclesiae

2. Epitafium k poctě M. Petra z Mladoňovic

Petr z Mladoňovic (o něm srov. Zdeněk Fiala v úvodu k publikaci *Petra z Mladoňovic Zpráva o mistru Janu Husovi v Kostnici*, Praha 1965, str. 9—15), r. 1439 nástupce Křišťanův na faře michalské v Praze, zemřel 7. února 1451. Srov. Prokop Lupáč, *Ephemeris* (1584) a Daniel Adam z Veleslavína, *Kalendář historický* (1590), k 7. II., a podle nich Josef Teige, *Základy starého místopisu pražského*, I 1, Praha 1910, str. 742 a Václav Novotný, *Fontes rerum Bohemicarum* VIII, Praha 1932, str. XXI, pozn. 24. Autor veršů je pravděpodobně týž, jako u předešlého epitafia. Svědčí o tom především slovní obdoby, které se opakují v obou textech. Také verše k poctě M. Petra z Mladoňovic jsou metricky neobratné (srov. např. verš 5); v druhém verši jsou závěrečná slova *sept*(imo) *Febr*(ui) dokonce podána v básnickém textu dosti neobvyklou

zkratkou *sept. Febr.*, aby nepřesáhla přípustný počet slabik. Podobně jako u předchozí básně je také zde za posledním veršem připojen (asi od Bydžovského) datovací přípisek: *Obiit 7. Febr.* Datovací formule, uvedená ve verši 2, je z chronologického hlediska správná.

Marek Bydžovský z Florentýnu, *op. cit.*, fol. 10a, uvádí toto epitafium takto: *1451.* (Epitaphium) *M. Petri Mladenovicz, pastoris ad aedem s. Michaelis in Antiqua Urbe Pragens*(si).

1 *Mille quadringentis quinquaginta additur unus*
annus Verbigene, die Solis, Idus quoque sept(imo) *Febr*(ui)
Petrus Mladonowicz moritur, sed et hic sepelitur
in medio chori, medium tenuere beati.
5 *Ipse magister erat, plebanus sancti Michaëlis.*
O Michaël archangele, duc ad regna polorum
hunc, quia ipse tuus minister eratque sacerdos.

3. Epitafium Jana Rokycany

Básnické epitafium, které bylo napsáno na (dnes nedochovaném) Rokycanově náhrobku v kostele P. Marie před Týnem, je známo ve dvou tradicích. Jednu podává Josef Teige (*Základy starého místopisu pražského* I 1, Praha 1910, str. 478, č. 21), který se opíral přes Zapa a Dobrovského v poslední instanci o cestopis Kryštofa Rönholze z roku 1607. Starší tradice druhá je zachována v rukopisu M. Marka Bydžovského, *Liber intimationum* (Praha UK: XXIII D 217), fol. 10b.[1]) Srovnáním obou tradic je možno rekonstruovat text Rokycanova básnického epitafia takto:

Celeber en calicis tutor presulque Pragensis
occubuit nobilis Ioannes Rokyczanensis,
supremo semper speravit is in Domino sed.
Hic placuit multis, placeat tibi, factor Olympi.

V třetím verši četl Bydžovský (text byl asi porušen) místo Rönholzova *supremū sēper* slova *sub capite verno*; za slovesem *speravit* vypustil zájmeno ukazovací *is*, na konci verše mu vypadlo *sed*, bez nichž je verš metricky nesprávný. Těchto omylů se mohl M. Marek Bydžovský při čtení dopustit jen tehdy, byl-li porušený nápisný text napsán gotickou minuskulí. V posledním verši je obratnější Rönholzovo čtení *rector* než Bydžovského *factor*, ale

toto je lectio difficilior. Spojení *rector Olympi* příliš připomíná klasickou (a humanistickou orientaci)[2]), jež byla asi autoru našich veršů cizí. Z téhož důvodu podržuji čtení M. Bydžovského na počátku prvního a druhého verše, kde Rönholz četl (1) *En calicis celebris tutor*... a (2) *nobilis occubuit Johannes*... Nelze totiž vyloučit, že Bydžovský četl podle porušeného originálu, kdežto Rönholz podle obnoveného a „vylepšeného" textu, srov. Josef Teige, *op. cit.*, str. 496, č. 202 a str. 501, č. 220 (zprávy o řadě úprav v interiéru týnského chrámu k roku 1603 a 1606).[3]) Jestliže tedy podává text Rokycanova epitafia nepříliš lichotivé svědectví o epigrafických schopnostech M. Marka Bydžovského, je zase na druhé straně cenným důkazem, že Bydžovský viděl Rokycanův náhrobek v originálu a že podle něho zapsal svůj text.

J. Hejnic

POZNÁMKY

[1]) Podle textu M. Marka Bydžovského si opsal nápis Jan Jeník z Bratřic, *Bohemica* (Praha KNM: XVIII B 61), str. 163; srov. též musejní rukopisy IV G 13, díl III 1, str. 432 a IV G 13, díl III 3, str. 228.

[2]) Doloženo u Ovidia a Vergilia. Naproti tomu říká *Thesaurus linguae Latinae* VI 1, Lipsiae 1921—1926, sl. 140 o substantivu „factor": *apud Christianos, al. passim de deo creatore.*

[3]) V prvním verši podávají Rönholz i Bydžovský v 15. století málo pravděpodobné čtení *praesul.*

RÉSUMÉ

Epitaphia in honorem trium utraquistarum versibus reddita

Tria epitaphia, quae lingua Latina in honorem trium ecclesiae Bohemicae praecipuorum sacerdotum composita in M. Marci Bydzovini *Libro intimationum* conservata sunt, eduntur atque brevi commentario tractantur. Quorum e numero M. Ioannis Rokycanae epitaphium cum a lapide sepulchrali descriptum ad nos pervenerit, M. Cristanni de Prachatic et M. Petri de Mladonovic epitaphia an eundem originem traxerint, incertum est.

K výkladu Ingolstadtského hodoeporika Bohuslava Hodějovského

Za humanismu byla u nás i jinde oblíbena hodoeporika — básnické popisy vykonaných cest. O vývoji tohoto literárního druhu a o jeho zastoupení v polské literatuře pojednala nedávno M. Cytowska (*Meander* 21, 1966, str. 127—138). Z našich autorů se zasloužili o pěstování hodoeporik především členové literární družiny Jana Hodějovského, k níž patřil i Janův synovec Bohuslav. Ve sbírkách Farrago II a Farrago IV z let 1561 a 1562 je větší počet takových cestopisných básní. Jednu z nich — hodoeporikon Bohuslava Hodějovského o cestě z Prahy do Ingolstadtu (Farrago II, fol. 132a) — zpracoval J. Jireček v *ČČM* 58 (1884), str. 179n.

Směr cesty na českém území rekonstruuje Jireček podle Bohuslavova popisu takto: Dušníky — Beroun — Žebrák — Zbiroh — Sv. Ivan — Plzeň — Stříbro — Horšovský Týn. Překvapuje uvedení města Stříbra (došlo k tomu Jirečkovým neporozuměním) a umístění Sv. Ivana až za Zbirohem.

Podle Bohuslavova popisu přenocovala výprava na Zbiroze. Je tedy těžko vysvětlitelné, že by se vracela do místa, které mohla navštívit bez velké zajížďky krátce před dosažením Berouna. Dále je nápadné, že první město, které se uvádí za Sv. Ivanem, je Plzeň, ačkoli po návštěvě Sv. Ivana (= Sv. Jana pod Skalou) by výprava nutně musela při cestě směrem k Plzni projet znovu Berounem a Žebrákem, kudy by se ostatně byla musela ubírat i při návratu ze Zbiroha do Sv. Ivana. Překvapuje i to, že autor popisu zdůrazňuje, že výpravě byla ukázána při odjezdu ze Zbiroha cesta, ačkoli při návratu ve směru, odkud přijeli, by toho nebylo třeba. Konečně nelze vysvětlit, proč uvítalo obyvatelstvo — jak Bohuslav výslovně ve svém popise uvádí — zemského místosudího Jana Hodějovského, který Bohuslava na cestě doprovázel, jako svého pána a proč Hodějovský skutečně konal (jak víme rovněž z hodoeporika) určitá jednání, k nimž byl oprávněn pouze držitel panství, ačkoli mu osada Sv. Jan pod Skalou ani místa a pozemky v okolí nikdy nepatřily.

Místo, které Jan a Bohuslav Hodějovský se svou družinou po odjezdu ze Zbiroha navštívili, není Sv. Ivan (= Sv. Jan pod Skalou), nýbrž Vejvanov na Radnicku. Ten leží asi 9 km na západ od Zbiroha, odkud směrem k Plzni již není žádné větší město, které by stálo za zmínku, protože Rokycany zůstávají při cestě z Vejvanova do Plzně stranou. Že Vejvanov patřil v době cesty,

která se uskutečnila koncem dubna 1545, Hodějovskému, svědčí zápis v zemských deskách větších 83 K 16. Podle něho byl Hodějovskému postoupen jako zástava 22. 1. 1545 a vyplacen do roka po 9. 4. 1548. Latinské jméno *Ivani pagus*, jehož Bohuslav užívá, vychází ze správné etymologie českého názvu Vejvanov (srov. Profous — Svoboda 4, str. 487). Je pozoruhodné, že tam Bohuslav umístil známou pověst o sv. Ivanu, jejíž obšírné veršované zpracování zařadil do svého hodoeporika. Toto umístění pověsti není asi jeho pouhý výmysl. Zde se otvírá možnost dalšího zkoumání. V této souvislosti šlo zatím pouze o upozornění na nesprávný výklad hodoeporika.

J. Martínek

RÉSUMÉ

De Bohuslai Hoddeiovini Hodoeporico Ingolstadiensi

Itineris, quod Bohuslaus Hoddeiovinus a. 1545 Praga Ingolstadium fecit, descriptio ab ipso Latine composita et 70 annis ante a Iosepho Jireček Bohemico sermone explicata denuo tractatur, ut errores a priore interprete in locis definiendis commissi emendentur.

Rukověť 2 a Jesenskovci

V 2. zväzku Rukověti humanistického básnictví v Čechách a na Moravě sú zachytení štyria Jesenskovci: Ján, Pavel, Rafael a Šimon. Len u Jána sa uvádza jeho turčiansky pôvod a len jemu sa venuje väčšia pozornosť v životopisnej časti hesla. V tomto článku pokúsime sa osvetliť príbuzenské vzťahy medzi uvedenými Jesenskovcami a doplniť, v medziach možnosti, ich životopisné údaje.

Jesenskovci sú turčiansky zemiansky rod známy od XIII. storočia a je len pochopiteľné, že uhorskí genealógovia zemianskych rodín im venovali pozornosť. Najstarší z nich, Andrej Lehotzky, v diele *Stemmatographia nobilium familiarum regni Hungariae* (Posonii 1796, II. zv., str. 196) uvádza troch synov Štefana Jesenského: Daniela, podžupana Turčianskej župy z roku 1558, Vavrinca, ktorého syn Izaiáš bol vo Viedni praefectus monetariae, a Baltazára, ktorého syn Ján, narodený vo Vratislavi z Marty Schüllerovej, bol cancellarius Pragensis. Z našich štyroch Jesenskovcov Lehotzky teda uvádza len Jána Jessenia.

Dôležitejší je druhý genealóg uhorských zemianskych rodín, Ivan Nagy. V 5.—6. zväzku svojho diela *Magyarország családai*, na str. 337—338 podáva filiáciu rodu Jesenských od konca XV. storočia približne takto: Štefan Jesenský, ktorý mal za manželku najprv Barboru Govarovskú a po nej Barboru Rakovskú, mal desať synov: Ladislava, Petra, Daniela, Šimona, Vavrinca, Gašpara, Baltazára, Melchiora, Mikuláša a Juraja. Ladislav padol v bitke pri Moháči; Daniel bol turčianskym podžupanom roku 1563; Šimon bol pisárom v Trenčíne; Vavrinec sa roku 1563 odsťahoval do Sliezska a mal synov Vavrinca, Mikuláša, ktorý odišiel do Lisabonu, Štefana, ktorý zomrel roku 1622, Izaiáša, ktorý žil vo Viedni a zomrel roku 1646, a Tobiáša; Baltazár odišiel do Pruska a mal syna Jána, lekára, ktorý žil v rokoch 1566—1621. O ostatných Štefanových synoch sa Nagy bližšie nevyjadruje.

Brat Štefana Jesenského, Juraj, mal, podľa Nagya, piatich synov: Jána, pisára v Trenčíne, Gábora, Gašpara, Štefana a Žigmunda. Z ich detí Nagy uvádza Gašparovho syna Žigmunda, Štefanovho syna Juraja a Žigmundovho syna Juraja. Nagyova genealógia potvrdzuje a spresňuje Lehotzkého údaje o Jánovi Jesseniovi a uvádza aj Šimona Jesenského, pravda, ako pisára v Trenčíne, a nie kastelána Trenčianskeho hradu, ako uvádza Rukověť 2.

V archíve rodu Rakovských (Štátny ústredný slovenský archív v Bratislave, fasc. 126, č. 3664) máme zachovanú genealógiu rodu

Jesenských z XVIII. storočia, ktorá nám dovoľuje doplniť Nagyove údaje. Podľa tejto genealógie Štefan Jesenský, ktorý žil za kráľov Vladislava, Ludvika a Ferdinanda, mal desať synov. Z nich:

1. Ladislav padol ako kapitán v bitke pri Moháči.
2. Šimon bol prefektom Trenčianskeho hradu a zomrel bez potomstva.
3. Juraj mal troch synov: Tomáša, Daniela a Baltazára. Tomáš mal dvoch synov: Juraja a Františka. František mal syna Mikuláša, ten Rafaela, ktorý mal štyroch synov: františkána Tomáša, Františka, Adama a Juraja. Daniel mal syna Pavla, ktorý mal tiež syna Pavla a ten zase syna Pavla. Baltazár zomrel bez potomstva.
4. Vavrinec sa odsťahoval do Vratislavi a mal tam štyroch synov: Štefana, Tobiáša, Vavrinca a Izaiáša. Tobiáš a Vavrinec zomreli bez potomstva, a Izaiáš, ktorý žil ešte roku 1640, mal syna Karola (narodeného r. 1606). Izaiášovu svadbu oslávili jeho sliezski priatelia v zbierke Bucenia.
5. Peter mal syna Ladislava a ten zase troch synov: Andreja, Juraja a Mateja. Andrej mal syna Michala, Juraj Michala, Gabriela a Daniela, a Matej Andreja, Juraja a Mateja.
6. Mikuláš mal štyroch synov: Františka, Šimona, notára v Trenčíne, Daniela a Jána, trenčianskeho občana. Šimon zomrel roku 1580. František zomrel bez potomstva. Daniel mal syna Gašpara, ktorý však zomrel bez potomstva. Ján mal syna Melchiora a ten zase syna Jána.
7. Baltazár odišiel do Vratislavi a mal syna Jána Jessenia a Daniela, občana v Šoproni.
8. Daniel, turčiansky podžupan z roku 1563, mal syna Jána, ktorý však zomrel bez potomstva.
9. Melchior mal synov Melchiora, Vavrinca a Mikuláša, ktorí však všetci zomreli bez potomstva.
10. Gašpar sa odsťahoval do Sliezska a do Čiech.

V dokumente sa ďalej uvádza, že roku 1558 si bratia rozdelili majetok.

Štefanov brat Juraj mal syna Štefana, ktorý mal za manželku Žofiu Dávidovu (z Turč. Petra) a mal s ňou štyroch synov: Juraja, Valentína, Jána a Dávida. Z nich

1. Juraj bol turčianskym podžupanom roku 1552 a 1586 a mal piatich synov: Jána, notára v Trenčíne, ktorý mal zase troch synov (Mikuláša, Imricha a Michala), Gašpara (ktorý mal syna Žigmunda a ten zase Gašpara a Juraja), Gabriela (ktorý zomrel bez potomstva), Štefana (ktorého syn Juraj žil v Púchove) a Žigmunda (ktorý mal syna Juraja).
2. Valentín žil ešte roku 1584.
3. Ján žil v Skalici a mal syna Pavla, ktorý bol sudcom v Nitrianskej župe a zomrel bez potomstva.
4. Dávid mal piatich synov: Františka, Jána, Dávida, Juraja a Tobiáša.

V genealógii z archívu rodu Rakovských teda nachádzame niekoľkých Jánov, dvoch Šimonov, jedného Rafaela a štyroch Pavlov. Pokúsime sa ich identifikovať s Jesenskovcami v Rukověti 2.

Jasným prípadom je Ján Jesenský (Ioannes Iessenius). Jeho otec, Baltazár Jesenský, bol synom Štefana Jesenského a Barbory Rakovskej. Že Barbora Rakovská bola manželkou Štefana Jesenského, potvrdzuje aj ďalší dokument v archíve rodu Rakovských, fasc. 53, č. 1263, v ktorom Albert Rakovský, brat humanistu Martina Rakovského, podáva genealógiu rodu Rakovských a uvádza svoju tetu, Barboru Rakovskú, ako manželku Štefana Jesenského a matku Daniela Jesenského. To, že v tomto dokumente Albert Rakovský uvádza len Daniela Jesenského ako syna Barbory Rakovskej, vyplýva z toho, že roku 1564, z ktorého roku pochádza uvedený dokument, Daniel žil v Turci, kým ostatní bratia žili mimo Turca, a okrem toho Daniel bol v tom čase turčianskym podžupanom. Baltazár bol zaiste jeho vlastným bratom, lebo Barbora Rakovská, narodená niekedy začiatkom XVI. storočia, sa vydala najneskoršie v 30-tych rokoch XVI. st. a ak by sa bol Baltazár narodil z prvého manželstva, sotva by sa bol v pokročilejšom veku odsťahoval do cudziny. Ladislav, narodený z prvého manželstva, musel sa narodiť najneskoršie začiatkom XVI. st., keďže padol ako kapitán pri Moháči. Baltazár Jesenský sa pravdepodobne začiatkom 60-tych rokov XVI. st. odsťahoval do Vratislavi, pretože bratia si podelili majetok roku 1558. Skutočná príčina jeho odchodu do cudziny nie je známa. Nezistil ju už ani Burius, ktorý vo svojom diele *Micae historicae chronologicae evang.-pannonicae* z r. 1685 (Rkp. Lyc. kniž. V Bratislave, str. 640) písal o Jánovi Jesseniovi a doslovne poznamenal, že sa o ňom nezmieňuje ani Andreas Calagius, ktorý oslávil Jána Jessenia vo svojej básnickej zbierke *Natales illustrium virorum, foeminarum, urbium et academiarum* z roku 1609. Kvačala, Pražák a Mišianik uvádzajú ako príčinu jeho odchodu do Sliezska strach pred tureckým nebezpečenstvom. Je to možné, ale na odchod bratov z domova zaiste

vplývali aj neutešené výhliedky na výživu z hospodárstva, rozdeleného medzi deviatich bratov a niekoľkých synovcov. Vo Vratislavi sa Baltazár oženil s Martou Schüllerovou a mal s ňou syna Jána, narodeného roku 1566, a Daniela, ktorý sa neskoršie odsťahoval do Šoprone. Turčiansky pôvod otca Jána Jessenia je nepochybný. Potvrdzuje sa to aj v Zpráve o poslaní na snem uhorský, podľa ktorej Ján Jessenius sám prehlásil, že má v kráľovstve uhorskom svoje dedičstvo po rodičoch spolu so svojím bratom v obci Jasene.

Rovnako jasný je aj turčiansky pôvod Šimona Jesenského, kastelána Trenčianskeho hradu a autora troch príspevkov, uvedených v Rukověti 2. Aj on bol synom Štefana Jesenského a Barbory Rakovskej. Nevieme, kedy sa narodil, ale zaiste v 30-tych rokoch XVI. storočia, pretože roku 1555 sa zapísal na Wittenbergskej univerzite (v máji), dva mesiace po zápise jeho bratranca Martina Rakovského (*Album Academiae Vitebergensis*, str. 307b, 34). Čoskoro po návrate do vlasti stal sa učiteľom na škole v Martine. Roku 1557 tam na každý pád bol, pretože Juraj Sopúšek zo Žiliny ho vo svojom životopise, napísanom pred ordináciou vo Wittenbergu roku 1569, uviedol ako svojho učiteľa v Martine, odkiaľ vraj ešte na dva roky odišiel k Leonardovi Stöcklovi do Bardejova (G. Buchwald, *Wittenberger Ordiniertenbuch*, n. 880). Jeho učiteľovanie v Martine spomína aj J. Rezík v *Gymnasiologiách*, a to pre rok 1557 (str. 210). O. Škrovina v diele *Z historie turčianskeho seniorátu a jeho sborov* (str. 297) tiež ho uvádza ako prvého evanjelického učiteľa v Martine, a to v rokoch 1557—1560, odkiaľ vraj odišiel učiť do Nemeckej Ľupče. Nevieme, kedy sa stal kastelánom Trenčianskeho hradu. Snáď sa tak stalo v prvej polovici 60-tych rokov XVI. st., no rozhodne až po roku 1561. V príspevku do zbierky Martina Rakovského — *De obitu D. Georgii Rakovszki*, vydanej po smrti Martinovho strýka a Šimonovho ujca Juraja Rakovského roku 1560, ešte nepoužíva titul, vyplývajúci z jeho neskoršieho trenčianskeho postavenia. Začiatkom 60-tych rokov XVI. storočia asi aj on pomýšľal na odchod do cudziny, pretože František Révay v liste bratovi Michalovi z 3. 2. 1561 prejavil svoju nevoľu s jeho úmyslom odísť a súčasne sa veľmi priaznivo vyjadril o jeho kvalitách, pre ktoré ho vraj treba získať (Archív rodu Révay, Korešpondencia). Koncom 60-tych rokov XVI. st. už iste bol v Trenčíne, kam za ním dochádzal z Bratislavy Martin Rakovský, ktorý sa v Trenčíne zoznámil aj so svojou budúcou manželkou Dorotou Krivayovou. Roku 1574 napísal Šimon Jesenský príspe-

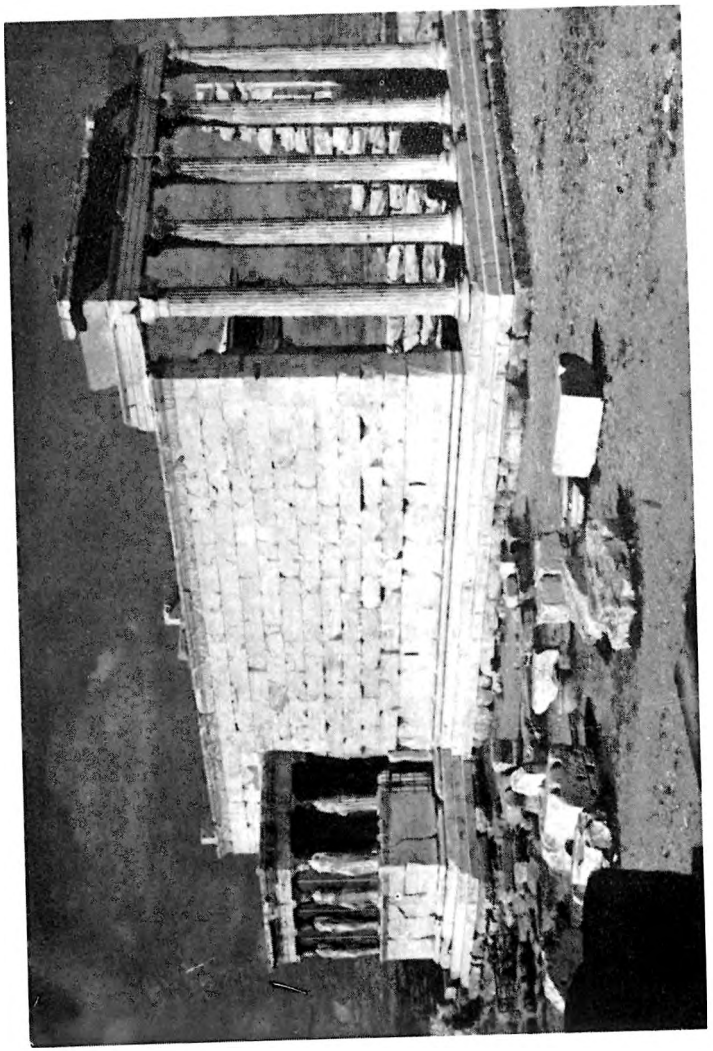

1 Akropolis-Erechtheion

II Korint — chrám Apollónův

III Knóssos — jižní propyleje

IV Kentaur s lyrou (Byz. museum v Athénách)

vok do diela Martina Rakovského — *De magistratu politico*, a z venovania príspevku — *Simon Iessenski a Iessen, praefectus arcis Trencziniensis, ad D. Martinum Rakocium, fratrem suum*, jasne vyplýva jednak jeho zamestnanie v Trenčíne, jednak jeho príbuzenský vzťah k Martinovi Rakovskému a nemožno ho zamieňať s jeho synovcom Šimonom. Nasledujúceho roku opäť prispel do Koppayovho sborníka na počesť smrti Maximiliána. Nevieme však, kedy a kde zomrel. To, že ho Ivan Nagy uvádza ako pisára v Trenčíne, dá sa vysvetliť zo zámeny s jeho synovcom Šimonom Jesenským, synom Mikuláša Jesenského, brata Šimona Jesenského, kastelána Trenčianskeho hradu. O tomto Šimonovi Jesenskom, synovi Mikuláša Jesenského, sa dozvedáme z archívu rodu Rakovských (fasc. 126, č. 3664), že zomrel roku 1580. Je to možné, no s menom Šimona Jesenského notára sa stretáme v archíve rodu Rakovských aj po tomto roku. Niektorému z týchto dvoch Šimonov zverila po smrti Martina Rakovského jeho manželka Dorota Krivayová do úschovy dôležité majetkové listiny (o kúpe majetku od brata Mikuláša), ktoré však po jej smrti (1582) Martinova dcéra Barbora nerozvážne vydala strýkovi Mikulášovi a neskoršie si na jeho úskok sťažovala u cisára Rudolfa (Archív rodu Rakovských, fasc. 54, č. 1285). S menom Šimona Jesenského notára sa stretáme aj v zápisnici o vyšetrovaní v Trenčíne chytených zbojníkov v roku 1584 (Archív rodu Rakovských, fasc. 54, č. 1288). Ak Šimon Jesenský, syn Mikulášov, skutočne zomrel roku 1580, potom si vec možno vysvetliť tak, že Šimon Jesenský, kastelán Trenčianského hradu, prevzal po smrti svojho synovca Šimona, syna Mikuláša, funkciu notára v Trenčíne. Že však Šimon Jesenský, bývalý kastelán Trenčianskeho hradu a autor príspevkov, uvedených v Rukověti 2, žil ešte roku 1596, vyplýva z Prefácie k Stöcklovej Postille, vydanej roku 1596 v Bardejove, kde sa Šimon Jesenský a Krištof Kubíni, (manžel Barbory Rakovskej) spomínajú medzi tými, čo prispeli na jej vydanie a pri ich menách sa neuvádza pripomienka *-piae memoriae*, ako u niektorých beneficientov. Že išlo o Šimona kastelána, a nie o jeho synovca, možno usudzovať aj z toho, že Šimon kastelán mohol byť Stöcklovým žiakom, kým pre Šimona, syna Mikulášovho, to chronologicky neprichádza do úvahy. V uvedenej zápisnici o vyšetrovaní zbojníkov sa stretáme aj s menom pisára Jána Jesenského, syna Juraja Jesenského, ktorý bol turčianskym podžupanom roku 1552 a 1586.

Rafael Jesenský, ktorý napísal roku 1614 útešnú báseň Václavovi Ambrosiovi *(Rukověť 2)*, môže byť totožný s Rafaelom Je-

senským, ktorý je uvedený v našej genealógii ako prapravnuk Juraja Jesenského, brata Šimona a Baltazára, len v tom prípade, ak Juraj bol od nich starší, pochádzal z prvého manželstva Štefana Jesenského a narodil sa na prielome XVI. storočia.

Najkomplikovanejší je prípad Pavla Jessenia, jedného z prekladateľov Kralickej biblie. Vieme o ňom, že pochádzal z Uhorského Brodu a že roku 1567 študoval vo Wittenbergu (je tam zapísaný ako *Jessenius Paulus Brodensis Moravus*, F. Menčík, *ČČM* 1897, str. 261), že bol vysvätený za jahňa r. 1572, za kňaza r. 1576 a že zomrel r. 1594 (Jireček, *Rukověť* I, 317). Z toho, že študoval v roku 1567 vo Wittenbergu, vyplýva, že sa narodil ešte v prvej polovici XVI. storočia. Toto konštatovanie je dôležité pre konfrontáciu so štyrmi Pavlami v našej genealógii Jesenských. Prapravnuk Juraja Jesenského, brata Šimona a Baltazára, ním nemohol byť, pretože ten sa nemohol narodiť v čase, do ktorého sme položili narodenie Pavla Jesenského, prekladateľa Biblie, a okrem toho v XVI. storočí českobratskí kňazi zachovávali celibát a Pavel Jesenský z našej genealógie mal syna Pavla. Z toho istého dôvodu neprichádza do úvahy ani tento Pavel, a z dôvodov chronologických ani jeho syn, ďalší Pavel. Sotva prichádza do úvahy Pavel Jesenský, syn Jána Jesenského zo Skalice, pretože tento bol súdnym úradníkom v Nitrianskej župe (Archív rodu Rakovských, fasc. 126, č. 3664). Do úvahy by prichádzali synovia Šimonovho a Baltazárovho brata Gašpara Jesenského, o ktorom vieme, že emigroval do Sliezska a do Čiech, no archívny dokument neuvádza jeho potomstvo. Okrem toho je možné, že do Čiech a na Moravu sa odsťahovali aj iní členovia rodu Jesenských. Jesenskovcami sa totiž nazývali nielen zemani z Horného Jasena, ale aj zemani z Dolného Jasena, z ktorých dokonca pochádzali aj Rakovskovci.

Ani literárne pramene nám nepomáhajú rozriešiť otázku pôvodu Pavla Jessenia. Zprávy o jeho turčianskom pôvode pochádzajú z neskorších čias a sú preto podozrivé. Komenský v diele *Historia fratrum Bohemorum* spomína Kralickú bibliu, ale z prekladateľov menuje len Lukáša Helica (str. 41). V *Kšafte umírající matky Jednoty* vyzdvihuje záslužnú činnosť prekladateľov, ale ich neuvádza menom. J. Burius, autor rozsiahleho, rukopisne zachovaného diela *Micae*... z roku 1685, zmieňuje sa síce o Jánovi Jesseniovi (str. 138, 641), o Šimonovi Jesenskom (str. 220), o Štefanovi Jesenskom (str. 640) i Izaiášovi Jesenskom (tamže), ale nezmiňuje sa o Pavlovi. V XVIII. storočí D. Czwittinger v diele *Specimen Hungariae literatae* z r. 1711 ho menuje medzi prekladateľmi Kralickej biblie

(str. 196), no neuvádza jeho pôvod. Nezmienil sa o ňom ani M. Bel, hoci písal o Hornom a Dolnom Jasene, zmienil sa o podžupanovi Jesenskom, o podžupanovi Jurajovi Jesenskom a o doktorovi Jánovi Jesseniovi (*Notitiae*, II, str. 296, 311, 337). Necpalský rodák Ondrej Šmal mu síce nevenoval samostatnú kapitolu vo svojom, rukopisne zachovanom, diele *Syllabus litteratorum Thurocziensium*, no v kapitole o Danielovi Jesenskom zmienil sa o ňom ako o slávnom prekladateľovi Biblie. To je najstarší literárny doklad, žiaľbohu z druhej polovice XVIII. storočia. V XIX. storočí sa Pavlovi Jesenskému venovala zvýšená pozornosť, najmä za bojov o spisovnú odluku. J. Kollár v *Slávy dcere* ho menuje spolu s ostatnými prekladateľmi Kralickej biblie, no neuvádza jeho pôvod (II. spev zn. 133). Že však bol presvedčený o jeho turčianskom pôvode, vyplýva z jeho Odpověde Jana Kollára na domluvy a dopisy jiných, zvláště mladších Slováků (*Hlasové*, str. 181). B. Tablicovi Pavel Jessenius pochádzal z toho istého rytierskeho turčianskeho rodu ako Jan Jessenius, ba nepokladal za nemožné, že Pavel bol otcom lekára Jana Jessenia (*ČČM* 1842, str. 587). M. Linder, farár v Hornom Jasene, v liste zo dňa 12. 3. 1846 písal J. Kollárovi, že Jesenskovci sa hrdo hlásia k Pavlovi Jesenskému a skrze neho, predka a krajana svojho, aj Slováci majú podiel na Kralickej biblii (*Hlasové*, str. 195). Aj podľa P. J. Šafárika Slovák Jesenský pracoval na preklade Kralickej biblie (*Hlasové*, str. 71 a *Dejiny slovenského jazyka a literatúry*, Bratislava 1963, str. 328). J. M. Hurban síce zapochyboval o jeho účasti na preklade (*Slov. pohľady*, 1846, str. 65), ale tradícia o turčianskom pôvode Pavla Jessenia nielen že sa nezmenšila, ale naopak ešte viac sa šírila, a to tak v Čechách ako aj na Slovensku. Na Slovensku hlásia sa k nemu nielen Kollárovi prívrženci (O. Szeberíny, *Korouhev* I, 1878, str. 147), ale takmer všetci historici a literáti. B. Varsík píše podľa Jirečka, že asi pochádzal zo slovenskej rodiny Jesenských z Jasena (*Husiti a reformácia na Slovensku*, str. 144, 169). O. Škrovina ho už pokladá za potomka turčianských Jesenskovcov (*Z historie turčianskeho seniorátu a jeho sborov*, str. 186) a J. Šikura ho menuje medzi významnými Jesenskovcami z Horného Jasena (*Miestopisné dejiny Turca*, str. 114). Z českej strany sa za jeho turčiansky pôvod vyjadril okrem mnohých iných najnovšie J. Jakubec a A. Pražák. Jakubec sa odvoláva na Palackého, ktorý vraj dokázal, že Pavel Jessen bol Slovák (*Dějiny české literatury*, I, 688, II 875), no zatiaľ sa mi nepodarilo overiť si Palackého dôkaz. Pražák uvádza Pavla Jesenského ako jeden zo základných stĺpov československej vzájomnosti

(*Dějiny slovenské literatury*, str. 143). Pražák dokonca tvrdí, že ho poznal Gašpar Károlyi, prekladateľ biblie do maďarčiny (vydanej r. 1589), čo je však málo pravdepodobné, pretože po prvé Károlyi študoval vo Wittenbergu pred Jesenským (r. 1556) a po druhé, pokusy o zbliženie Českých bratov a maďarských kalvínov v roku 1564—1566 zlyhali ešte v čase, keď Pavel Jesenský bol mladý (R. Říčan, *Dějiny Jednoty bratrské*, str. 228).

Vcelku z uvedeného vidieť, že starí bádatelia neuvádzajú turčiansky pôvod Pavla Jessenia, a mladší tak robia alebo z lokálpatriotizmu, alebo v znamení československej vzájomnosti. Ani u jedného autora nenachádzame dôkazy a tak otázka turčianskeho pôvodu Pavla Jessenia, prekladateľa Kralickej biblie, zostáva otvorená a bude treba ďalšieho prieskumu tak archívnych ako aj literárnych prameňov.

M. Okál

RÉSUMÉ

Manuel de la poésie humaniste en Bohême et en Moravie et les Jesenský

Dans le second volume du Manuel de la poésie humaniste en Bohême et en Moravie, on trouve le nom de quatre Jesenský: *Jan*, *Pavel*, *Rafael* et *Šimon*. Leur origine de Turiec n'est marquée que chez *Jan* et c'est aussi à lui qu'on accorde une attention plus grande dans la partie biographique de la parole. L'auteur de cet article veut illustrer les relations familiales entre les Jesenský du Manuel et en même temps compléter leur biographie.

Tout d'abord, il analyse les trois généalogies des Jesenský conservées dont deux ont été publiées (par A. Lehotzky et I. Nagy) et la troisième, manuscrite, se trouve aux archives de la famille Rakovský et contient les données les plus complètes. On y trouve plussieurs *Jan*, deux *Šimon*, un *Rafael* et quatre *Pavel*. Dans la seconde partie de l'article, l'auteur essaie de les identifier avec les Jesenský du Manuel.

Le cas de Jan Jesenský *(Ioannes Iessenius)* est clair. Son père Baltazár Jesenský fut un des dix fils de Štefan Jesenský, résidant à Horné Jaseno *(Magna Jeszen)* au Turiec. Baltazár émigra en Silésie où il epousa

Marta Schiller et engendra avec elle le fils *Jan*, né en 1566, qui devint plus tard le médecin célèbre.

De même, l'origine de Turiec de *Šimon* Jesenský est clair. Il fut, lui aussi, le fils de Štefan Jesenský et de Barbora Rakovská. L'auteur complète ses dates biographiques (les études à Wittenberg, le rectorat de l'école à Martin), le distingue de son neveu Šimon qui vécut, lui aussi, à Trenčín et donne des informations sur ses relations avec la famille Rakovský.

Quant à *Rafael* Jesenský du Manuel, on ne peut l'identifier avec Rafael Jesenský de la généalogie manuscrite, fils de Mikuláš, fils de František, fils do Tomáš, fils de Juraj, frère de Šimon et de Baltazár, qu'en supposant que ce Juraj naquit du premier mariage de Štefan Jesenský, le plus tard, au début du XVI- siècle.

Le cas le plus compliqué est celui de *Pavel* Jesenský, un des traducteurs de la Bible de Kralice. L'auteur exclut la possibilité de l'identifier avec les quatre *Pavel* de la généalogie, mais il ne réfute pas la possibilité qu'il fut ou bien le fils de Gašpar Jesenský (frère de Šimon et de Baltazár) qui émigra en Silésie et en Bohême, ou le descendant des Jesenský de Dolné Jaseno *(Parva Jeszen)* qui auraient pu émigrer, eux aussi, en Moravie. Mais, dans le cas de *Pavel* Jesenský, l'auteur ne se contente pas des données généalogiques. Il cherche à trouver les premières traces littéraires sur son origine de Turiec et il constate qu'il n'y en avait avant la fin du XVIII- siècle.

Několik poznámek k novým učebnicím latiny

V 1. pol. r. 1965, těsně předtím, než byla do našich středních všeobecně vzdělávacích škol znovu zavedena latina jako povinný vyučovací předmět, vydalo Slovenské pedagogické nakladatelství v Bratislavě novou učebnici latiny,[1]) jejíž český překlad vyšel koncem r. 1966 ve Státním pedagogickém nakladatelství v Praze.[2])

Pokud jde o obsahovou a metodickou stránku slovenské učebnice, je nutno ji uvítat pro její všestrannost a systematičnost. Po stručném úvodu o významu antické kultury podává v 50 lekcích (část I, II) dostatečné základy latinského tvarosloví i větné skladby. Věty lekcí jsou voleny velmi vhodně a poměrně brzy v nich najdeme úryvky z děl latinských autorů (např. citát z Ovidia již v lekci XV, který bychom rozšířili).

Gramatický výklad je jasný a přehledný. Ve cvičeních, která jsou zařazena za každou lekci, je promyšleně a pedagogicky vhodně volen způsob dostatečného procvičení probírané látky, žáci jsou vedeni k práci se slovníkem, tvoření samostatných závěrů z probírané látky a hledání latinského původu výrazů v našich jazycích zdomácnělých a běžně užívaných. Velkým kladem učebnice je jednak zařazení souvislých článků (počínajíc lekcí IX), v nichž se žáci seznamují s řeckými i římskými dějinami, literaturou, filosofií, náboženstvím atd., jednak zařazení uměleckých překladů z děl antické literatury. I časté poukazování na souvislost latiny s ostatními, hlavně románskými jazyky, pokud jde o slovní fond i syntax, je nesporným kladem, stejně tak jako zařazení tzv. živých latinských slov, běžně užívaných zkratek a výrazů odborné terminologie. Gramatická část učebnice je uzavřena přehlednými tabulkami jmenné a slovesné flexe a číslovek.

V části III. je podán stručný, ale dostatečný přehled řecké a římské literatury a za ním následuje jednak výbor z děl římské umělecké literatury — jde o ukázky z děl těch autorů, s nimiž jsme se setkávali dříve téměř v každé latinské čítance — jednak ukázky z římské odborné literatury, naší latinské středověké a humanistické literatury i ukázky latinských nápisů na našem území. Každý druh ukázek je uveden stručným literárněhistorickým přehledem oboru, jehož se ukázky týkají. Ukázky jsou voleny velmi dobře, podrobné, pečlivé a vhodně graficky vyznačené poznámky jsou žákům jistě velmi vítanou pomůckou, hojné spojovací texty v uměleckých překladech mezi latinskými ukázkami podávají žákům mnohdy dostatečný obraz o díle, s nímž se jen částečně seznamují v originále. Bohaté ohlasy děl latinských autorů v naší i světové literatuře a vliv antických motivů na umění pozdějších dob, které najdeme za ukázkami z díla každého autora, ukazují žákům, že antika měla co říci každé době a má co říci i dnešku.

Za výběr ukázek je zařazen snad až příliš stručný úvod do římské metriky — pravděpodobně proto, že jsou v každé veršované ukázce graficky označeny dlouhé slabiky —, seznam slovenských a českých překladů z děl antických autorů, pokud nebyly uvedeny za latinskými ukázkami, latinsko-slovenský slovníček, velmi užitečné poznámky s etymologií několika cizích slov a správná výslovnost cizích jmen. Na konci najdeme soubor velmi vhodně vybraných ukázek antického výtvarného umění, s nímž jsme ostatně průběžně seznamováni v celé knize. K obsahu učebnice musíme ještě dodat, že v ní najdeme i známé latinské středověké písně.

Doufáme, že se nám podařilo poukázat na nesporné klady nové učebnice, která je jistě vítanou pomůckou slovenským učitelům latiny. Nicméně k ní máme několik věcných poznámek. Za zásadní pokládáme otázku termínu „*aktivní slovesa*" v obsahu přehledných tabulek (227)[3]), s nímž se ve vlastních tabulkách nesetkáváme (cf. 234—239: V. Čtvero časování) a s nímž jsme se v celé učebnici nesetkali. Jde totiž o pravidelná latinská slovesa I.—IV. konj.[4]). S tímto termínem ‚pravidelná latinská slovesa' se setkáme v učebnici při I. konj. (13), dále najdeme pouze označení ‚slovesa I.—IV. konj.' (157, 162) a jinde ‚obyčejná slovesa' (108). Snad není na místě užití tohoto termínu o slovesech, která tvoří i pasívum. V souvislosti se slovesy se naskýtá i druhá sporná otázka, a to *otázka kmene v III. konj.* Překvapuje, proč slovesný kmen III. konj. dostaneme oddělením koncovky -ere (30) a u ostatních konj. oddělením koncovky -re (36), kdežto v cit. Mluvnici Fr. Novotného, která je uváděna jako podrobná latinská gramatika (227), je pro III. konj. uváděna kmen. samohl. -e a znění kmene lege(-re).[5]) A konečně se v souvislosti se slovesy naskýtá *otázka présentního a perfektního systému* a *otázka participií*. S termínem ‚pf. systém' se setkáváme poprvé při slovese volō, velle, voluī (184) a fīō, fierī, factus sum (188) a s oběma termíny při semideponentních (189) a deponentních slovesech (240—242) bez bližšího vysvětlení. Snad by bylo bývalo záhodno podat bližší a přesné vysvětlení těchto termínů na příslušných místech ještě před časováním nepravidelných sloves a ve shodě s cit. Mluvnicí Novotného.[6]) Pokud jde o otázku překladu participií (56, 149), škoda, že jeden z recenzentů a překladatel slov. učebnice do češtiny neupozornil

autory na překlad participií, jak jej uvedl ve svém referátě „Zkušenosti z vyučování nepovinné latině", který přednesl na „Metodické konferenci o vyučování latině", kterou uspořádala ve dnech 26. a 27. března 1960 Jednota klasických filologů při ČSAV ve spolupráci s Výzkumným ústavem pedagogickým JÁK (oddělení cizích jazyků).[7]) Jistě by byla sporná otázka překladu všech participií příčestím (149). Konečně je rozpor mezi učebnicí a cit. Mluvnicí Novotného[8]) *v otázce koncovek* při výkladu tvoření participií (149) a gerundiva (192). Za závažnou konečně pokládáme i otázku *tvoření 2. stupně příslovcí* v přehledu příslovcí (65). Podle uvedené formulace by koncovka *-ius* měla být připojena k základu 2. stupně adjektiva, a tedy by nemohl znít např. od adv. clārē, breviter 2. stupeň clārius, brevius, jak je správně uvedeno na straně předcházející.

Pokud jde o jednotlivosti, uvedeme jen několik případů. Kromě několika málo tiskových chyb, např. *Videt* (!)... Vidím (!)... (112), *Lucratius* (254), najdeme nepřesnosti v cizích jménech, zřídka kdy v označení délek slabik, např. *Sēmīdēpōnentia* (189), *Dē Rōmānōrum fastīs* (91), *tradō, is, ere* (114), *aspiciō, ere, aspexi, aspectum* (413); neradi pak v tak dobré učebnici vidíme výraz *diphtongī* (12) m. správného ‚diphthongī', *īnflectō, ere, īnflexī, īnflectum* (431) m. ‚ınflectō, ere, ınflexī, ınflexum', *referō, referre, retulī* (!), *relātum* (202, 448) m., rettulī'; *anser, eris, m.f.* (194) m. správného ‚ānser, is, m.,'[9]) *Catō maior dē senectūte* (155, 210; *cf.* Cato Maior de senectute 252) a několik málo nepřesností dalších (např. abecední řazení ve slovníku, str. 432).

Závěrem bychom chtěli říci, zda by nebylo vhodné uvažovat o změně māximus 3. v măximus ve shodě s Novotným a *ThLL*[10]) a dále uvádět významy latinských výrazů ve shodě s Novotného Latinsko-českým slovníkem,[11]) takže by byl na prvém místě uveden význam základní a dále uváděny významy přenesené. Pro náš názor mluví sloveso *colō, ere, coluī, cultum* ctiť, uctievať (417) a subst. *cultūra, ae, f.* pestovanie, obrábanie; *agrī cultūra* poľnohospodárstvo; vzdelávanie a *cultus, ūs, m.* pestovanie; spôsob života, starostlivosť; vzdelanie; úcta. Konečně se domníváme, že by bylo možno podávat průběžně již v I. gramatické části přesnou lexikální latinskou terminologii tak, jako je tomu v části II., že by bylo dále možné zařadit i české věty k překladu do latiny (v učebnici jsou pouze v lekci I, IV, V, VI), sjednotit zkratky (např. ak. a akuz.), k II. dekl. připojit zmínku o rodu názvů stromů, k IV. dekl. připojit *domus, ūs, f.* a při vazbě jmen místních uvést tvary

tohoto substantiva, které je tak časté v ukázkách pojatých do učebnice. Domníváme se, že by doplnění a zpřesnění některých otázek jenom zvýšilo kvalitu učebnice, jíž autoři jistě věnovali mnoho času a do níž vložili své značné metodické a pedagogické zkušenosti a odborné znalosti.

Pokud jde o český překlad slovenské učebnice latiny, škoda, že musíme říci hned na počátku, že není příliš šťastný a že tedy není tak hodnotnou pomůckou českým učitelům latiny a jejich žákům. Na problémy překládání ze slovenštiny do češtiny a na značné nedostatky a omyly našeho překladu po stránce jazykové upozornila stať z pera osoby povolanější.[12]) Omezíme se proto na konstatování vztahu překladu k originálu, pokud jde o úplnost obsahu a přesnost po odborné stránce, a všimneme si nepřesností a jednotlivých omylů, kterých by se byl mohl překladatel vyvarovat, kdyby měl po ruce Pravidla českého pravopisu[13]) a kapesní Slovensko-český slovník.[14])

Pokud jde o úplnost obsahu, nenacházíme hned v úvodu (Význam antické kultury str. 5—8) citaci autora a jeho díla za velmi vhodně volenými citáty vůbec (7), anebo údaje nepřesné (5, 8), kdežto ve slov. učebnici najdeme přesnou citaci příslušného díla. Dále chybí mnohdy závažná gramatická poučka (68), nutný český překlad (105), označení dlouhých slabik ve veršovaných ukázkách (313—14), často je některý z bodů k procvičení látky neúplný (85, 151), jindy postrádáme slovníček (118) apod. Jsou to jistě nedopatření, ale překlad měl být pravým obrazem originálu.

Problém přesnosti a shody našeho překladu s originálem po odborné stránce je mnohem závažnější. Překvapuje, že se téměř na každé straně učebnice setkáme se špatným označením délky slabik, které je ve slovenské učebnici až na nepatrná nedopatření velmi pečlivě vypracováno. Nejvíce vadí špatné označení délek vzorů subst., adj., zájmenných a slovesných, a to jak na stránkách gramatické výuky, tak v přehledných tabulkách, v latinských větách lekcí, ve výrazech odborné gramatické terminologie a v latinsko-českém slovníčku. Uveďme alespoň str. 12, 17, 55, 61, 75, 77, 84, 115, 126, 129, 130, 131, 135, 178, 179, 240, 241, pokud jde o slovník, upozorníme na řadu výrazů *immo* (!) až *imus, a, um* (!) na str. 430. Ve slovníku dále překvapí výrazy *adventus, ī* (!), *m., aequor, oris, m.* (!) a pod heslem *iniūria, ae, f.* bezpráví; *indūstriam* (!) *īnferre* páchat křivdu na někom (!). Mimoto překvapuje zvláštní systém v uvádění stupnic sloves, jehož obdobu jsme nenašli v žádném slovníku a který je jiný proti uvádění stupnic sloves ve slov-

níčcích zařazených k jednotlivým cvičením, kde se praxe překladatele shoduje s praxí slov. učebnice, např. *exhauriō, īre, exhausī, haustum* (424) proti *exhaurio* (!), *īre, exhausī, exhaustum* (191). Slov. učebnice uvádí v obou případech *exhauriō, īre, exhausī, exhaustum*. — Dále uveďme aspoň několik příkladů chybného lat. textu. Pokud jde o lat. věty lekcí a souvislých článků, doplníme do 1. v. lekce XXI spojku *ac (cum industriā ac dīligentiā)*, bez níž bychom text sotva přeložili, na str. 186 opravíme *paullum* na správné *paululum*, na str. 164 opravíme *Hōc exemplōs* (!) *sūtor* na *Hōc exemplō sūtor*, na str. 210 změníme slov. tvar ve větě *ut iuvenēs nōn sōlum parentibus pārēnt* (!) na *pārērent*. Podobných příkladů bychom mohli uvést více. Pokud jde o text vybraných ukázek, je stav mnohem horší a tím závažnější, poněvadž jde mnohdy o ukázky z autora, který ve svém díle užíval archaických tvarů, jako např. C. Sallustius Crispus. Překvapuje, jak se stalo, že text ukázek je chybný a v poznámkách najdeme správný (např. 273-4, 278-9, 293, 294-5, 296-7 atd.). Je nám také nepochopitelné, jak je možné, že čteme *Pacis ad arma* (! 402) a na jiném místě správný text *Pacis ad aram* (341), stejně tak, proč byl změněn správný název lyrickoreflexivní básně *Gentis Slavonicae lacrumae* (Jacobus Jacobaeus)[15]) na nesprávný název *Gentis Slovenicae* (!) *lacrumae* v učebnici naší. A tak bychom mohli pokračovat i dále. Konečně se v této souvislosti podivíme, jak se stalo, že v učebnici nacházíme řadu chybných dat, jako např. na str. 394 nesprávný údaj o životě Jana Ámose Komenského (1592—1610) (!) místo správného (1592—1670) — sem by vlastně mělo být uvedeno i přesné datum narození, poněvadž je u nás 28. březen „Dnem učitelů" — na str. 392 nesprávný údaj životopisných dat Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic (správně 1461—1510) atd. Závěrem se ještě zmíníme, že nás překvapí, proč slov. slovní obrat *celej literárne vzdelanej verejnosti* byl změněn v překladu na obrat *celé literární* (!) *vzdělané veřejnosti* (259), *súbor siedmich rečí* na *soubor soudních řečí* (251), kde je chyba i v letopočtu (z r. 50 místo správného z r. 70).

Pokud jde o cizí jména, která se v učebnici vyskytují hojně tam, kde jde o ohlasy děl antické literatury v dobách pozdějších (hlavně str. 250, 298, 329, 347, 355, 363, 364), je nutno téměř každé jméno kontrolovat s originálem (kde najdeme také omyly, ale v malém počtu), eventuálně s rejstříky uvedené pomocné literatury nebo v nově vycházejícím Příručním slovníku naučném.[16]) V souvislosti s tímto bodem musíme vyjádřit podiv, že v učebnici najdeme jména *Fr.* (!) *Engels* (282) a *Roza Luxembergová* (! 363).

Zmíníme se ještě aspoň stručně o přepisu řeckých a latinských jmen do češtiny. Vodítkem zde mohly být kromě Pravidel českého pravopisu a zprávy o diskusi o psaní řeckých a latinských slov v češtině, kterou uspořádala Jednota klasických filologů při ČSAV 30. dubna 1959,[17]) i pokyny a zkušenosti některých pracovníků v antickém starověku, uveřejněné v našem časopise.[18]) Musíme však konstatovat, že i když se snad projevila snaha o správný přepis, nebyla zachována důslednost (srov. např. *Odyssea* na str. 48, 245, 249, 255, 324; *Trajána* str. 32, 259; *Kartágo* str. 294, 298, 307 atd.). Konečně je nutno uvést aspoň několik příkladů závažných chyb proti Pravidlům českého pravopisu, např. *satyra* (340), *úřad tribůna* (455), *živelné pohromy* (396), *Literárně historický přehled* (245), *radostné sluneční dni* (314), *vztýčit* (424), nesprávné užití spřežky *přičemž* (166, 167, 217) místo správného ‚při čemž' a nesprávných vazeb a obratů proti duchu českého jazyka, např. *pro Minotaura (obludu napolo býk* (!) *a napolo člověk* (!)) (348), *pro jediného člověka (tj. Katiliny)* (!) (268), *Chronogramem rozumíme na nějakou historickou událost vztahující se nápis* (382), i několik případů „slovakismů", kterých nelze ve spisovné češtině použít, např. *polnohospodářství* (360) m. správného čes. výrazu ‚zemědělství' (cf. 419), *postavit se na čelo průvodu* (301) m. správného ‚do čela průvodu', *erudovaný* (51), k němuž synonymum v češtině neexistuje, *tu* (247, 284 aj.), jemuž odpovídá čes. výraz ‚zde', a hlavně nutno rozhodně anulovat užití *či — či* (!) v gram. výkladu tázacích vět (170—171) i na příslušných místech slovníku u tázacích částic *nōnne, num, -ne* a *utrum - an* a nahradit správným překladem podle cit. Novotného Mluvnice nebo slovníku. Rovněž bude nutno podle Novotného mluvnice sjednotit překlady lat. slovesa a vzoru IV. konj. *audiō, īre, īvī, ītum*, které jsou podány v několika podobách (*cf.* str. 50, 51, 71, 72, 104, 105, 157, 158, 162, 163, 236, 237, 238, 239).

Nebudeme zde uvádět řadu tiskových chyb, kterých je velké množství, pozastavme se jen ještě nad tím, že učebnice není průběžně číslována, že na str. 376 nebyla doplněna při korekturách strana tabulky, na niž se odkazuje (viz v tabulce na str. ■■■!), že místo běžné zkratky *st.* (= století), které překladatel užívá, najdeme na str. 272 dvakrát zkratku *str.* (!), která je běžnou zkratkou pro ‚století' v učebnici slovenské, a konečně nás překvapí, proč pod vyobrazením římského sloupu najdeme na (nečíslované!) str. 190 titulek ‚Římská spona', což má být překladem slov. ‚Rímsky stĺp'.[19])

Závěrem je nutno říci, že český překlad dobré slovenské učebnice latiny nesplnil své poslání ani po stránce odborné ani po stránce českého jazyka, o jehož kulturu vždy usilovali klasičtí filologové a o jejíž zvýšení usiluje zvláštní oddělení Ústavu pro jazyk český ČSAV. Škoda, že tato učebnice není jednou z učebnic, na jejichž závažnou úlohu upozornil doc. dr. František Daneš, CSc., v poslední době v denním tisku[20]) a nepřispěla ke zvýšení kultury mateřského jazyka.

A. Fialová

POZNÁMKY

[1]) Doc. dr. Július Špaňár — Doc. Emanuel Kettner, zaslúžilý učiteľ, Latinčina pre 1.—3. ročník stredných všeobecnovzdelávacích škôl, Slovenské pedagogické nakladateľstvo v Bratislave 1965; viz recenzi V. Fafkové v ZJKF 8, 1966, 52—53.

[2]) Doc. dr. Július Špaňár — doc. Emanuel Kettner, zasloužilý učitel, Latina pro I.—III. ročník středních všeobecně vzdělávacích škol, Translation Jiří Pech, Státní pedagogické nakladatelství v Praze 1966.

[3]) Čísla uvedená v závorkách označují stránku slov. učebnice, v poznámkách k českému překladu stránku učebnice české.

[4]) Dr. František Novotný a kolektiv, *Základní latinská mluvnice*, SPN, Praha 1957, str. 63—73.

[5]) Str. 63, § 109.

[6]) Str. 63, § 108.

[7]) *ZJKF* 2, 1960, 145—6.

[8]) Cit. *Mluvnice* Novotného str. 65; cf. str. 63, § 108.

[9]) Cit. *Mluvnice* Novotného str. 24, § 27,4.

[10]) Cit. *Mluvnice* Novotného str. 41, § 64; *Thesaurus linguae Latinae* VIII/1 121, 64: *maximus* (*-ā-*?) 3.

[11]) Dr. Josef M. Pražák, Dr. František Novotný, Dr. Josef Sedláček, *Latinsko-český slovník*, přepracoval Dr. František Novotný, Praha 1948.

[12]) Alois Jedlička, *O překládání ze slovenštiny — tentokrát kriticky*, Naše řeč 50, 1967, 28—34.

[13]) *Pravidla českého pravopisu*, NČSAV, Praha 1957.

[14]) Jaroslav Nečas — Miloslav Kopecký, *Slovensko-český, Česko-slovenský slovník rozdílných výrazů*, SPN, Praha 1964.

[15]) Cf. A. Truhlář, K. Hrdina, J. Hejnic, J. Martínek, *Rukověť humanistického básnictví* (Enchiridion renatae poesis) *v Čechách a na Moravě* 2, Academia, Praha 1966, str. 412.

[16]) *Příruční slovník naučný*, NČSAV Praha, I (1962), II (1963), III (1966).

[17]) A. Schmidtová, L. Vidman, Diskuse o psaní řeckých a latinských slov v češtině, *ZJKF* 2, 1960, 28—30.

[18]) K. Svoboda, Psaní řeckých a latinských slov v češtině, *ZJKF* 2, 1960, 19—27; J. Češka, Jak psát vlastní jména a hodnosti v překladech děl z konce antiky?, *ZJKF* 2, 1960, 72—77; J. Nováková, K přepisu řeckých a latinských jmen do češtiny, *ZJKF* 2, 1960, 132—137.

[19]) Cf. cit. Slovensko-český slovník str. 213a: *stĺp*, *-a* /-u m. *sloup*.

[20]) Doc. dr. František Daneš, CSc, ředitel Ústavu pro jazyk český ČSAV, Kultura jazyka v naší společnosti — Je čeština v úpadku? *Rudé právo* 5. 3. 1967.

Za laskavou konzultaci ve slovenštině děkuji dr. V. Budovičové z katedry českého a slovenského jazyka fil. fakulty KU, v češtině dr. Z. Hruškové z Ústavu pro jazyk český ČSAV.

RÉSUMÉ

Quelques remarques à deux livres nouveaux d'enseignement du latin

En 1965 a été publié un nouveau livre slovaque d'enseignement du latin (Doc. dr. Július Špaňár — Doc. Emanuel Kettner, zaslúžilý učiteľ, Latinčina pre 1.—3. ročník stredných všeobecnovzdelávacích škôl), en 1966 sa version tchèque (Doc. dr. Július Špaňár — doc. Emanuel Kettner, zasloužilý učitel, Latina pro I.—III. ročník středních všeobecně vzdělávacích škol, Translation Jiří Pech). Pour l'édition slovaque, on y donne quelques remarques concernant la langue latine et même la méthode. Pour la version tchèque, on ne signale qu'un petit choix de fautes, d'erreurs et d'inexactitudes du point de vue de la langue latine et on y appelle l'attention sur la multitude d'erreurs contre l'esprit de la langue tchèque à l'égard de la version; il est évident qu'un tel livre d'enseignement n'est de grande valeur, à vrai dire, ni pour les professeurs ni pour les élèves en fonction de la langue latine et aussi bien de la culture de la langue maternelle.

Přednášky JKF v r. 1966

PRAHA

Oldřich Pelikán, Řecko v barevných diapozitivech

(27. I. 1966)

Jádrem přednášky byl průvodní výklad k barevným diapozitivům. Jimi byly ilustrovány některé nejvýznamnější lokality antického Řecka, a to Athény a okolí, dále z Peloponésu Korint, Mykény, Tiryns, Bassai (Apollónův chrám) a Olympia, nakonec Kréta, především Knóssos a Faistos. Přednášející je hodnotil podle významu pro poznání starověkého světa i z hlediska moderního cestovatele. Na závěr jako dominantu cesty po Řecku zdůraznil výstup na Olymp, jedinečný k sblížení s řeckou krajinou a jejími kontrasty.

Karel Janáček, Jak hodnotit Diogena Laertia

(24. II. 1966)

Přednáška byla založena na konkrétních dokladech, čerpaných z autorova rukopisného indexu k Diogenovi. Vedle příkladů, z nichž vyplývá větší dokumentárnost Diogenova textu než Sextova, jsou uváděny ukázky Diogenovy snahy po variaci, oblíbeného principu řeckých autorů. Jako zvlášť významnou vlastnost připisuje Diogenes řadě filosofů pracovitost. Na jediném místě (IV 1), kde charakterizuje vlastní práci, zdůrazňuje Diogenes tuto vlastnost i u sebe. S učeností jde ruku v ruce roztržitost, o níž podává autor několik svědectví.

Diogenes se nestaví k probírané látce jednotně, vedle referujícího stylu nalézáme právě tam, kde Diogenes projevuje své sympatie, znaky stylu vzrušeného; v celku třeba říci, že Diogenes Laertius si nezasluhuje — při vší své naivnosti — strohé mínění historiků literatury i filosofie, dosud obvyklé.

Eva Kamínková, Koncepce vyučování latině

Úvod k diskusi

(31. III. 1966)

Při obnovení povinné latiny je třeba si stanovit reálné cíle a usilovat nekompromisně o jejich splnění. Každý maximalismus by byl škodlivý. Většina odborníků se shoduje, že hlavním úkolem je učit jazyku tak, aby se rozvíjelo linguistické myšlení. Zároveň je třeba seznámit žáky se základními rysy antické kultury v koordinaci s dějepisem a českou literaturou. Při omezeném počtu hodin není možno sledovat tento druhý cíl při vyučování jinak než stručným vysvětlováním jmen a pojmů obsažených v cvičných větách a článcích a později v úryvcích literárních textů. Úkolem učitele je přitom vzbudit zájem o četbu a jinou mimoškolní činnost, povzbuzovat ji a řídit, maximálně využívat názorných pomůcek i školní knihovny a usilovat o součinnost s ostatními předměty. Mnozí učitelé mají v tom směru velké úspěchy, velmi dobré podněty najdou i v nové ilustrované učebnici latiny.

Jan Bouzek, Pád mykénských měst

(26. V. 1966)

Počátek 13. století př. n. l. je dobou vrcholného rozkvětu mykénské kultury, ale okolo poloviny téhož století dochází již k prvním katastrofám: v Mykénách a Tiryntě je pobořeno město mimo opevněnou akropol a některá mykénská střediska v Boiótii jsou zničena. Mykénská kultura na Peloponésu se z prvního útoku vzpamatovala: v Mykénách a Tiryntu je zesilováno opevnění a přes korintskou šíji se staví obranná zeď. Tu se patrně již dokončit nepodařilo, a koncem 13. století, asi o půl druhé generace později, dochází k zničení Mykén, Tiryntu a Pylu, který byl téměř bez opevnění. Paláce nebyly již obnoveny, ani významnější kamenné stavby nejsou známy z pozdější doby, ale Mykény a Tiryns se přece jen poněkud vzpamatovaly, v řadě starých domů se ještě bydlí, až v polovině 12. století, tj. asi o dvě generace později, je zničen zbytek. Tím mykénská kultura končí, i když keramická tradice se udržuje dále až do doby submykénského stylu. Dórové, jak je zná historická tradice, sotva mohli způsobit první velké katastrofy; ty snad lze spojit s kmeny, které koncem 13. století ničí velkou chetitskou říši, o něco později města syrská a jsou pak zastaveny až na egyptské hranici. Považujeme-li za Homérovu Tróju vrstvu VIIa, pak k válce proti Trójі došlo za velmi vážné situace v pevninském Řecku, kdy vyslání vojska za moře v takovém měřítku, jak je líčí Homér, téměř znemožnilo obranu vlastního území; správnost Homérovy tradice se jeví tedy pochybná a řada autorů vyslovuje dnes názor, že Trója byla zničena těmi barbary, jimž padla v oběť chetitská říše.

Jiří Frel, Imagines inlustrium

(28. IV. 1966)

Nově určené řecké portréty: Hérakleitos, originál pravděpodobně dílo athénského sochaře Silanióna, kolem 330 př. n. l. (viz předběžně *Dějiny a současnost* 1966, V 11nn); Cheilon (viz *Listy filol.* 1966, 278nn), ostatní mudrci a Ezop — soubor sochařských podobizen odpovídá sbírce Demetria Falerského, jenž dal pravděpodobně i postavit originály, které antická tradice zřejmě právem přisuzuje Lysippovi (viz předběžně *Dějiny a současnost* 1966, IX 19nn). Portrét byl ve 4. stol. chápán ještě v zevšeobecňujícím rámci — srov. Theofrastovy Charaktery; dokonce v určitém smyslu jako typ: např. Aristotelova podobizna je „citována" na náhrobní stéle Nár. Museum v Athénách 2133 (Conze 464, tab. 113) — tím je také Lysippův originál datován do začátku dvacátých let 4. stol.

Artur Betz, Zur Austria Romana

Mit Texten und Lichtbildern

(15. IX. 1966)

Im ersten, allgemeinen Teil des Vortrages wurde ein knapper Überblick über die historischen Schicksale der heutigen österreichischen Länder von ihrer Besitzergreifung durch Rom zur Zeit des Augustus bis um 600 n. Chr. gegeben. Die beste Zeit unter der römischen Herrschaft, was Sicherheit und kulturelle Wohlfahrt anbelangt, erlebten sie bis zu den Markomannenkriegen, die eine tiefe Zäsur darstellen. Die diokletianischen

Reformen bringen auch im Bereich der Austria Romana auf dem Gebiet der Verwaltung und militärischen Organisation tiefgreifende Veränderungen. Ende des 4. Jahrhunderts setzt mit dem Zusammenbruch der Grenzverteidigung im Wiener Becken der Auflösungsprozeß ein. Ein Jahrhundert später erfolgt durch die germanischen Machthaber in Italien (Odoaker) die Räumung von Noricum ripense, während Noricum mediterraneum noch ein weiteres Jahrhundert den politischen und kulturellen Kontakt mit Italien bewahrt.

Im zweiten, speziellen Teil interpretierte der Vortragende ausgewählte epigraphische Denkmäler, die über die Bevölkerung, das Militär, das Leben der autonomen Städte und das historisch so bedeutsame Ereignis des Kaiserkongresses in Carnuntum 308 n. Chr. Aufschluß geben.

Helena Kurzová, Charakteristika řeckého infinitivu

(3. XI. 1966)

V první části přednášky se přednášející zabývala některými obecnými problémy infinitivní syntaxe. Snažila se vymezit 1) postavení infinitivu v systému morfologickém a z něho vyplývající předpoklady pro odlišení primárních a sekundárních funkcí infinitivu; 2) typické postavení infinitivu mezi jeho funkčními ekvivalenty — vedlejší větou, verbálním substantivem, participiem.

Na tyto obecné předpoklady navázala pak vlastní charakteristiku řeckého infinitivu, jíž byla věnována druhá část přednášky: Řecký infinitiv má v konfrontaci s infinitivy jiných ide. jazyků velmi rozsáhlé a charakteristické využití jako prostředek tzv. dějové determinace. Projevuje se to jak v interních znacích infinitivního systému, tak ve vztahu infinitivu k jeho funkčním ekvivalentům, zejména k vedlejší větě spojkové. Řecký infinitivní systém obsahuje vedle typů primárních — infinitivu účelového a infinitivu obsahového dynamicky-přacího (po slovesech typu ἐθέλω, κελεύω) řadu funkčně závažných typů sekundárních. Zejména je to infinitiv deklarativní po slovesech mluvení a myšlení, infinitiv s partikulí ὥστε a πρίν a infinitiv substantivizovaný. Infinitiv je v řečtině jak náhradou nedostatečně rozvinutých verbálních substantiv — především infinitiv substantivizovaný, tak zejména náhradou některých typů vedlejších vět spojkových. Zastává funkci obsahové věty přací, v řeckém spojkovém systému nezastoupené, zčásti funkci obsahové věty deklarativní (věty s ὅτι a ὡς je užíváno omezeně), funkci adverbiální věty účinkové a časové významu *dříve než*. Substantivizovaný infinitiv doplňuje spojkový systém o různé speciální relace podobným způsobem jako substantivizovaná vedlejší věta, jak ji známe z některých jazyků (např. z češtiny) typ *to, že*; *na to, aby* atd. Významným znakem řeckého infinitivu je, že může fungovat v celém syntaktickém rozsahu vedlejší věty, neboť vstupuje do explicitně vyjádřeného predikačního vztahu (tzv. vazbou akusativu s infinitivem). Podrobněji byla v přednášce rozebírána deklarativní funkce infinitivu a poměr infinitivu k deklarativní větě s ὅτι. Zatímco deklarativní věta s ὅτι je pouhou transformací věty vypovídací do závislosti, s deklarativním infinitivem je spjat významový příznak, jímž se omezuje reálnost reprodukované výpovědi.

Gabriella Bordenache, Nové nálezy v Histrii

(8. XII. 1966)

Text přednášky bude uveřejněn v ZJKF.

BRNO

Radislav Hošek, Od římského impéria k Velké Moravě

(15. II. 1966)

Státní útvar Velké Moravy se vyvíjel po řadu staletí. Začleněním do evropských států dostala se Velká Morava i do začlenění kulturního. Protože státní útvar vznikl až v době po rozpadu římského impéria, šlo tu o působení časově nepřímé.

Území Velké Moravy, které nesmíme ztotožňovat s územím dnešní Moravy, bylo zčásti pod římským impériem (Norikum, Pannonie), zčásti bylo osídleno kmeny, jejichž kultura byla pod silným římským vlivem (Germáni, Keltové). Protože příchod Slovanů na Moravu můžeme klást do 5. stol., lze soudit, že se tu Slované setkali s pozůstatky římské kultury, jakou znalo obyvatelstvo římského venkova v Podunají, jehož poměry popisuje Život sv. Severina. Germánské kmeny, které recipovaly antickou kulturu, procházely Moravou ze severu (Kostelec na Hané), anebo přicházely do Podunají z Východu (zejména Gótové z Černomoří), takže jejich kultura byla nejednotná. Nemalým zdrojem poznání antiky bylo i odvlečení Slovanů do Itálie a jejich opětný návrat do Podunají (srov. Paulus Diaconus, *Hist. Langob.)*. Tyto antické tradice můžeme pozorovat na památkách velkomoravské materiální kultury (tvary amfor, výzdoba šperků aj.).

Morava ležela na starých obchodních cestách, a to se projevilo i při dovozu zboží v době Velké Moravy. Ten ovšem podléhal politické situaci, zejména v byzantské říši, a současné módě. Touto cestou se na Moravu dostaly kameje zpracované jako ozdoby (Eros s kohoutem, Feidias).

Vědomá návaznost na římské administrativní tradice se objevuje v pozdním *Letopisu popa Duchljanina*, v němž Svatopluk chce obnovit římskou správu podobně, jako to činili germánští předáci (srov. *Orosius)*.

Antické tradice na Velké Moravě jsou problematikou otevřenou. Je však možno říci, že se antické prvky na Velké Moravě objevují jako ústrojně a tvůrčím způsobem zpracované a že tu nešlo o jejich mechanickou recepci.

Oldřich Pelikán, Manýrismus v antickém sochařství

(3. V. 1966)

Po obecném úvodu (pojem manýrismu a manýrismus let 1520—1620) vylíčil autor na základě diapozitivů hlavní období antických manýristických projevů, tj. v Řecku dobu pozdně archaickou, pozdně klasickou a pozdně helénistickou a v Římě asi 50 př. n. l.—50 n. l., desítiletí kolem r. 100 n. l., léta kolem r. 180 — kolem r. 320 a kolem 380—kolem 410. Srovnal manýrismus řecký a římský a vyzdvihl jeho zvláštní význam ve vrstevnaté výtvarné struktuře římské doby císařské.

K. Janáček, Co víme o etruštině?

(20. V. 1966)

Posluchači byli nejprve seznámeni na základě rozboru několika nápisů s některými bezpečnými poznatky gramatickými a lexikálními, hlavní váha byla položena na srovnání dvou výkladů nově objevené punsko-etruské bilingvy, a to opatrné a solidní metody Pallottinovy a překonané etymologické metody Charsekinovy.

Helénismus, řecká civilizace po Alexandru Velikém a její světový význam

(říjen—listopad 1966)

Brněnská odbočka Jednoty klasických filologů spolu s Klubem školství a kultury KV OS ZŠK uspořádala cyklus pěti přednášek, jehož cílem bylo přiblížit školským pracovníkům i širší veřejnosti helénistickou dobu, významnou křižovatku politických, společenských a především kulturních dějin, přesto však obecně poměrně málo známou.

Úvodem přednášel 4. 10. Josef Češka o „helénismu v evropském vývoji". Načrtl charakteristické vývojové rysy tohoto období po všech stránkách a zdůraznil jeho odlišnost proti minulosti i podněty pro budoucnost. Další přednášky byly zaměřeny úžeji. Jiří Cetl se obíral „řeckým myšlením v době helénistické" (18. 10.). Vyzdvihl nové tendence ve filosofii, která se obrací k životní praxi, i jejich další dosah a probral hlavní filosofické školy. V přednášce o „životě v helénistickém Egyptě ve světle papyrů" (1. 11.) vylíčil Zdeněk Zlatuška po úvodě o papyrologii různé aspekty tehdejšího života veřejného i soukromého, cituje hojně původní prameny. Závěrečné dva večery byly věnovány umění, slovesnému i výtvarnému. Antonín Hartmann (15. 11.) pojednal stručně jak o helénistické poezii, tak o próze a podtrhl, jakým způsobem se v nich odráží změněné dobové poměry. Jeho výklad byl dokumentován recitacemi vybraných ukázek, které přednesly posluchačky latiny na filosofické fakultě UJEP. Cyklus byl zakončen 29. 11. přednáškou Oldřicha Pelikána o „helénistickém výtvarném umění a moderní době", doprovázenou četnými diapozitivy. Individualismus, útěk do soukromí, reprezentace panovnických dvorů zračí se v nové tématice i v dynamickém vývoji formy, který v lecčems připomíná novověk.

Cyklus byl dobře navštíven (v průměru asi 50 účastníků na jeden večer) a všechny přednášky měly u posluchačů značnou odezvu.

ODBORNÁ SKUPINA PRO MEDIEVALISTIKU

Jaromír Homolka, K otázce ikonologie a metodě v dějinách výtvarných umění

(11. I. 1966)

V přednášce se referent zabýval některými konkrétními problémy vztahu mezi metodou formální analýzy a metodou ikonologickou, jak se projevily v českých ikonologických pracích přítomné doby. (Nešlo tedy o otázku ikonologie v celé její říši, autor v tomto směru vědomě navazoval na předchozí přednášky Stejskalovy a Chadrabovy). Upozornil především na skutečnost, že v některých českých pracích ikonologického zaměření

nejsou vždy obě složky v náležité rovnováze a že zpravidla právě nedostatečný zřetel k formální analýze oslabuje přesvědčivost výsledků, k nimž autoři docházejí. Ve druhé části referent nastínil svůj pokus o ikonologický výklad jednoho z vrcholných děl závěrečné fáze německého gotického řezbářství, tzv. světelského oltáře (z něhož se zachovala pouze mohutná skříň, umístěná dnes ve farním kostele v Adamově u Brna). Nedávný Oettingerův výklad (v knize *Anton Pilgram und die Bildhauer von St.Stephan*, Vídeň 1951) postihuje totiž pouze horní významové vrstvy a nejde do žádoucí hloubky; jeho nedostatkem rovněž je, že chápe tento oltář jako dílo zcela výjimečné a vymykající se vývoji pozdně gotické plastiky. Referent pojímá tento velkolepý oltář jako dílo v podstatě apokalyptické, které je organickou součástí vývoje pozdně gotického řezbářství; pokusil se ukázat, že důsledný rozbor formy vede k odkrytí hlubších významových vrstev, než které byly poznány dosavadní literaturou. Tyto poznatky pak mohou otevřít nový pohled na místo světelského oltáře v složité duchovní a společenské situaci v době německé reformace a velké selské války.

František Václav Mareš, De hymni „Hospodine, pomiluj ny" lingua et versu

(8. II. 1966)

Hymnus *Hospodine, pomiluj ny* (= Domine, miserere nostri) qui pro vetustissimo litterarum Bohemicarum monumento habetur, lingua (ecclesiastico-) slavonica redactionis, ut aiunt, Bohemicae scriptus est. Quod valet non solum de archetypo quodam pristino, sed etiam de ipso textu, qui in saec. XIV codicibus ad nostra pervenit tempora. Haud ergo inordinata quaedam linguarum Slavonicae et Bohemicae agitur commixtio, ut etiam nunc nonnulli auctores putant (Weingart, Večerka, Racek, alii). Vocem *Hospodine* (= Domine) non lingua Bohemica sola de Deo adhibet, sed etiam textus bohemo-slavonici (dum in fontibus palaeoslovenicis „classicis" in hoc sensu *Gospodi* ponitur, videlicet sine suffixo *-in-*). Hymnus HPN immo vetustiorem linguam Slavonicam praebet, quam Gregorii Magni Homiliarum versio bohemo-slavonica: in hymno v. g. *spase všeho míra* (=Salvator mundi) cantatur, quod in Gregorii Homiliis per magis Bohemicas voces *spasitelju světa* potius verteretur.

Quae cum ita sint, novam textus pristini reconstructionem proponere audemus:

Textus saec. XIV scriptus:	Archetypi constructio:
Hospodine, pomiluj ny	Gospodine, pomilui
Jezu Kriste, pomiluj ny	Isu Kriste, pomilui
Ty spase všeho míra	Sъpase vьšego mira
Spasiž ny i uslyšiž	Sъpasi ny i uslyši
Hospodine, hlasy náše	Gospodine, glasy naše
Daj nám všěm, Hospodine	Dazь namъ, Gospodine
Žizn a mír v zemi	Žiznь a mirъ vъ zemi
(Krleš, Krleš)	(Kъrlešь, Kъrlešь ??)

(Textus versio Latina: Domine, miserere [nostri] — Iesu Christe, miserere [nostri] — [Tu] Salvator mundi — Salva nos et exaudi — Domine, voces nostras — Dona nobis [omnibus], Domine — Abundantiam et pacem in terra — Kyrie eleison, Kyrie eleison. (Voces in textu restituto praetermissae uncis angulatis [] clauduntur.)

Ex quo patet hymnum octosyllabico versu esse compositum, quod iam pridem R. Jakobson cognovit. Nova nostra textus restitutio voces *ny, ty, všěm* removet; quibus omissis non solum versus et lingua ipsa elegantiores fiunt, sed etiam communes sententiae liturgicae in lucem emergunt: *Gospodine, pomiluи [ny]* Κύριε ἐλέησον (non: ἡμᾶς) *[ty] sъpase vьsego mira sъpasi ny* — Salvator mundi, salva nos (numquam dicitur: *tu* Salvator...); *dazь namь (všěmь)... mirъ* = dona nobis... pacem (numquam: *omnibus*).

Hymnus probabiliter saec. X ortus est.

František Svejkovský, Vznikla nejstarší svatojirská velikonoční slavnost z francouzských vlivů?

(15. III. 1966)

Jedna z nejcennějších památek středověké kultury u nás, latinská velikonoční slavnost od sv. Jiří (z rozhraní 12. a 13. stol., rukopis Univ. knihovny v Praze, sign. VI E 13), vyvolává při hlubším studiu ještě stále některé otázky. Dosud nebylo všechno přesvědčivě osvětleno, ani všechny detaily textu nebyly plně osvětleny. Mezi základní problémy stále patří výklad o genezi textu, resp. jeho střední části, výstupu Krista a Maří Magdaleny (tzv. výstup Hortulanus). Od výkladů W. Meyera převládá závěr, že podnět k vzniku této nejzávažnější a nejoriginálnější části svatojirské památky vzešel z Francie a že text byl u nás ovšem zpracován osobitě, neboť nemá obdobu v evropských památkách.

Cílem přednášky bylo zamyslet se nad dvěma ústředními Meyerovými závěry: 1. nad jeho rekonstrukcí francouzské verze; 2. nad hypotézou o ohlasu francouzské dramatizované slavnosti v českém kulturním prostředí.

Srovnání nejstarších dochovaných francouzských textů ukazuje, že Meyerův text je vlastně pouhou kombinací několika verzí, tedy jakousi abstrakcí, která není doložena v žádném typu konkrétních textů pocházejících z Francie. Proto nemůže být ani dost spolehlivou oporou pro konfrontaci s památkou vzniklou na českém území. Dále: při úvaze o genezi textu není třeba počítat toliko s eventualitou nějakého cizího vlivu, který by vedl k tomu, aby do staršího typu velikonoční slavnosti byl vřazen další výstup, tj. výstup Hortulanus. Zkušenosti získané stykem s rozvinutou tradicí dramatizovaných slavností mohly přece přivést spolu s podněty vycházejícími z liturgických textů některého z domácích autorů, aby samostatně zpracoval výstup Hortulanus. K této domněnce nás vedou některé charakteristické rysy svatojirského textu. Pro pražskou verzi tohoto výstupu je totiž příznačné, že se váže těsně na znění liturgických textů, které nacházíme v tehdejších breviářích (např. břevnovském a svatojirském), a to pro čtvrtek po Božím hodu velikonočním. (Tehdy se připomíná právě setkání Krista s Maří Magdalenou.) V jiných evropských památkách takovou koncentraci na jediné místo liturgických textů nenalezneme.

(Podrobnou analýzu těchto hypotéz přináší první kapitola mé knihy Z dějin českého dramatu: Latinské a latinskočeské hry tří Marií.)

Igor Němec, Principy Staročeského slovníku

(5. IV. 1966)

Velká lexikografická díla, na nichž se nyní pracuje (v oblasti jazyka stsl., stpol., stč., střlat. aj.), patří k nejrozsáhlejším podnikům současné jazykovědy, ale nemohou se opřít o lexikografickou teorii, jejíž propracovanost by byla úměrná jejich významu. Teoretická a metodologická stránka lexikografie je právem kritizována (Hjelmslev, Zvegincev, U. Weinreich aj.), ovšem její nedostatky pramení z nezájmu současné lingvistiky o studium slovní zásoby vůbec a o její systematické lexikografické zpracování zvláště, ačkoli to právě by umožnilo hlubší pohled na strukturu jazyka (Gleason). Chceme-li tedy zodpovědně vypracovat slovník, který by takto prohloubil i poznání příslušné jazykové struktury, musíme si vypracovat vlastní teoretickou koncepci: vlastní model soustavy lexikologických pojmů (jako teoretické východisko) a vlastní model soustavy postupů, které směřují z tohoto teoretického východiska k zvoleným lexikografickým cílům. Lexikologická teorie může být potlačena lexikografickou praxí, ale musí v tom být promyšlený řád, systematičnost, nikoli libovůle nebo neuvědomělost. — Referent na konkrétních příkladech (ve srovnání s praxí slovníku stsl. a stpol.) naznačil, jak je sestavena takto pojatá koncepce připravovaného Staročeského slovníku, pokud jde o pojetí lexikálních jednotek a kritéria jejich objektivního vymezení, o ostatní činitele ovlivňující řešení daných lexikografických problémů (zvláště cíle slovníku) a o formy i postupy lexikografického zpracování, odpovídající přijatému pojetí lexikálních jednotek i zvoleným lexikografickým cílům.

Miroslav Štěpánek, Metodologické otázky studia osídlení

(10. V. 1966)

Résumé nedodáno.

Ivan Hlaváček, Jiří Kejř, Vladimír Procházka, Rozprava o knize R. C. van Caenegem, Kurze Quellenkunde des westeuropäischen Mittelalters, Göttingen 1964

(14. VI. 1966)

Úvodem byl stručně představen autor knihy a podán obraz jeho dosavadní činnosti (široký záběr po celé západní Evropě), zejména editorské. Jeho přehled středověkých pramenů je shrnutím jeho vysokoškolských přednášek, dosud na universitě v Gentu přednášených F. L. Ganshofem, o jehož poznámkový materiál se kniha také opírá.

Publikace je významným úspěchem belgické medievalistiky, neboť vychází v Německu v oboru tradičně pěstovaném německými odborníky. Jejími hlavními klady jsou snaha o celostní záběr a vystižení genetického vývoje, jakož poměrně velmi zdařilý soupis nejvýznamnějších děl k jednotlivým typům pramenů a jednotlivým vědním oborům (dílo zahrnuje medievalistiku jako celek). Celkově tvoří solidní informaci pro vědeckou práci i jako pomůcka obecně vzdělávací. Podle jednotlivých kapitol byly podány dílčí připomínky (drobnější nedostatky, doplňky). Záměr napsat dílo maximálně přístupné vedl k některým zjednodušeným definicím. Určitá disproporce se také jeví v poměru jednotlivých oborů (např. neúměrnost diplomatiky ve vztahu ke genealogii a heraldice).

Na rozdíl od německých prací tohoto druhu informuje nás Caenegemovo dílo daleko systematičtěji o západní Evropě. Na druhé straně však právě zase střední Evropa není zachycena v celém rozsahu (např. pominuty

jsou právě české země, ač Polsko, byť velmi stručně, zde zmíněno je). Stranou zůstala Evropa východní — ovšem autor sám si jako svůj úkol vytýčil práci pro oblast západní Evropy.

Pro budoucno by bylo žádoucí, kdyby dílo tak zásadního informativního významu mohlo více přihlížeti k našim poměrům a také kdyby mohlo mít za námět Evropu jako celek. Naše medievalistická skupina je připravena pro případnou spolupráci v tom směru; ostatně podobné dílo pro naši část Evropy by vůbec bylo vhodným programem skupiny.

Jiří Horák, Historické mapy

(13. IX. 1966)

Dosud největším u nás vydaným souborem historických map se stal *Atlas československých dějin* (Praha ÚSGK 1965). Na 45 mapových stránkách zachycuje naši minulost politickou, válečnou, hospodářskou, sociální a kulturní do r. 1960. Každá mapová stránka je opatřena textem a hlavní použitou literaturou. Topografickou orientaci zabezpečuje mnohatisícový historickogeografický rejstřík s názvy dnešními, historickými i cizojazyčnými. Na několika mapách z období medieválního snažili jsme se ukázat, jak zvláště vhodná je kartografická metoda pro zobrazení minulosti. Dokáže totiž — na rozdíl od slovního vylíčení — znázornit historický proces tak, že jej pozorovatel může registrovat jedním pohledem. Navíc dává toto zobrazení ještě možnost zachytit dané jevy na přírodním podkladě a tak zesílit jejich plastičnost. Toto kartografické zobrazení skrývá však pro zpracovatele četné překážky, zvláště proto, že zmapovat můžeme jednoznačná fakta mající vztah k určitému času a prostoru. Kdo píše dějiny, může pracovat nejčastěji s výběrem fakt dané tematiky, aniž by tím musel snižovat pravdivost svých závěrů. Kdo však chce historická fakta znázornit kartograficky, musí být schopen shromáždit pokud možno co nejvíce přesných údajů, a to nejen pro jednu oblast, ale i (v našem případě Atlasu československých dějin) nejčastěji pro celé dnešní státní území. Je nasnadě, že v tomto případě je nezbytně třeba studovat minulost daleko rozsáhleji a podrobněji. Zde nejednou selhává obrovský počet všeobecné a monografické literatury. Proto nebylo možno v Atlasu československých dějin každou mapu zpracovat tak, aby vyhovovala všem požadavkům historické geografie. Můžeme si jen přát, aby se v cestě úspěšně nastoupené historickým atlasem i nadále pokračovalo.

Antonín Dostál, Světové tendence byzantologie ve světle oxfordského sjezdu

(4. X. 1966)

Resumé nedodáno.

Karel Stejskal, První česká renesance

(15. XI. 1966)

Resumé nedodáno.

F. V. Mareš, Unde litterarum nomina alphabeti palaeoslovenici duxerint originem

(13. XII. 1966)

In Bibliotheca Publica Leningradensi asservatur liber manuscriptus rossico-slavonicum Qudraginta Gregorii Magni homilias in evangelia con-

tinens, characteribus cyrillicis exeunte saec. XIV aut ineunte XV exaratus (ms. Q I 1202). In extremo codicis folio carmen slavonicum legitur acrosticho alphabetico ornatum; textus eius rossico-slavonicus ab hyparchetypo serbico descendit, cuius vestigia in linguae proprietatibus satis clare apparent. Prima versuum singulorum verba cum litterarum palaeoslovenicarum nominibus congruunt (*azъ, ... vědě, glagolję, dobro, jestъ etc.*) excepto solo secundae litterae nomine: versus alter a voce *Bogъ* incipit, dum littera *buky* appellatur. Multi carminis versus undecim syllabis constant ceterique omnes facile ad talem versum reduci possunt. Carmen hendecasyllabo palaeoslovenico antiquissimis temporibus, quod lingua ipsa testatur, videtur esse compositum. Archetypum alphabeti glagolitici ordinem sequebatur, quod e. g. ex tribus versibus a littera *i* incipientibus elucet: scriptura enim glagolitica sonum „*i*" tribus characteribus exprimebat, dum alphabetum cyrillicum duabus tantum eiusdem litterae formis gaudet.

Similem textum sec. alium eiusdem Bibliothecae librum manuscriptum (N° 337) saec. XV—XVI exaratum A. I. Sobolevskij quondam iuris publici fecit (*Materialy i issledovanija v oblasti slavjanskoj filologii i archeologii*, Sbornik ORJaSl 88, 1910, pp. 33—34). Dum autem codex noster textum usque ad litterae *t* versum servavit, ubi folium et codex finiuntur, Sobolevskii textus medio alphabeto exspirat: a littera *n* prorsus aliud habetur poëma, cuius versus solum acrostichum alphabeticum praebent, non vero ipsa litterarum nomina. Textus prioris opusculi partis satis mutilatus est.

Altera alphabeti palaeoslovenici littera *buky* nominatur (quae vox 'litteram' designat), versus autem eius a voce *Bogъ* ('Deus') orditur, quod magni momenti videtur esse: Si carminis auctor iam pridem inventa litterarum nomina secutus esset, secundi versus aberratio vix posset satis probabiliter explicari; si autem nomina ipsa a carmine exordium sumpserint, litterae appellationis commutatio iusta apparet, immo vero necessaria: nomen Dei, quod in carmine reverenter adhibetur, haud potuit litterae adhaesisse, quia usu extra contextum minueretur et detraheretur.

Carmen poëtice bene exstructum est: versus stilum elegantem excelsumque ostendunt, structura interna arte vera non caret, sententiae per modum dialogi disponuntur: priore operis parte Deus homines alloquitur, posteriore parte homines respondent.

Cum ergo carmen alphabeticum nulla lexici recentioris vestigia ostendat, cum hendecasyllabus cum statu phonologico vetustissimo congruat, cum acrostichum scripturae glagoliticae sit aptum, cumque etiam stilus et dicendi genus cum operibus Cyrillo-Methodianis componi queant, nihil obstat, quominus versus illos ad antiquissima litterarum slavicarum tempora referamus et litterarum ipsarum pristina nomina ab iisdem versibus repetamus.

Plenum rei argumentum in dissertatione *Azbučná báseň z rukopisu Státní veřejné knihovny Saltykova-Ščedrina v Leningradě (sign. Q I 1202)*, Slovo XIV (Zagreb 1964), pp. 5—24 reperies (bohemice cum summario rossico), cui textuum editio, textus primitivi restitutio necnon carminis versio latina accedunt.

Z nové literatury

Gaius Iulius Caesar. Zápisky o vojne v Galii. Z latinského originálu preložil, doslov napísal a poznámky spracoval Jozef Hrabovský. Bratislava, Tatran 1966, 235 s., 15 Kčs

M. Schanz praví ve svých Dějinách římské literatury, že dílům G. Iulia Caesara rozumí jen zralý muž. Většina intelektuálů nelatinistů má po ukončení středoškolských studií jen matný pojem o Caesarovi jako spisovateli a ten se jim ještě asociuje s gramatickou analýzou textu. Nyní má slovenská inteligence zásluhou Hrabovského opravdu hodnotný překlad, který odpovídá soudobým stilistickým požadavkům.

Slovenština, které překladatel užívá, je velmi pěkná a dílo se čte jako moderní válečná reportáž. Teprve zproštěn filologické úzkoprsosti vystupuje nám Caesar jako osobitý stylista; před našimi zraky se rozvíjí povahokresba galských a germánských náčelníků i římských důstojníků a Caesara samého. Nevýhoda však je v tom, že nebylo lze dosti přesně vyjádřit vojenské a politickoprávní odborné termíny. Těžké je např. z výrazu ‚stříška' si vytvořit přesný názor nebo si uvědomit rozdíl mezi *pluteus* a *testudo*, o různých metacích strojích jako *scorpio* a *tormentum* nemluvíc. Je to ovšem tvrdé úskalí pro každého tlumočníka.

Ještě větší potíže činí pak interpretace některých politickoprávních termínů ve snaze přiblížit je co nejvíce modernímu čtenáři. Uvedu jen: I. 12 *sub iugum* — není „do otroctva" — poněvadž pod jho bylo posíláno vojsko, které neztrácelo ani život ani osobní svobodu, ale vojenskou a občanskou čest; I. 31, 6 *clientes* překládat jako „poddaní" nevystihuje dosti přesně pojem. Některé jiné pojmy, jako *civitas* = kmeň, ač věc jest problematická, je, myslím, dobré přenechat literárnímu svědomí překladatelovu.

Nepěkná chyba uklouzla z pera II, 29, 3 o šířce stezky: *ducentorum pedum* — dve ste dvojkrokov — místo ‚stop', stezka by byla skutečně značně široká. Dále se mi nelíbí, užívá-li se v překladu autora tak stylisticky ukázněného jako Caesar, výrazů lidových jako např. I. 16 ‚nechali v kaši' nebo VII. 38, 10, ‚cigánstvo'. U nepřímých vět, myslím, že slovce ‚vraj' by mohlo být mnohdy vynecháno. Jednak Caesarovy nepřímé řeči jsou příliš osobité, než aby nebyly na první pohled poznatelné, jednak slovce ‚prý', slov. ‚vraj' má aspoň pro mne sémantický přízvuk pochybnosti, ačkoliv Caesar dobře znal myšlenky svých podřízených i nepřátel.

Některé těžké tiskové chyby text přímo zkomolily: I. 29 je vynecháno označení kapitoly-důležité pro citaci. V. 34, 5 opomenul sazeč vysázet ‚okrem' - *praeter*, čímž trpí smysl celé věty. Snad také VI, 28, 6 je vynechána poznámka o tom, že zubří rohy na okraji stříbří. Zvláště však nesmyslná chyba jest VII. 43, 1, kde zvuková stránka vlastního jména svedla sazeče k přesmyčce Ariovistovi místo Aristiovi, neboť již v 3. knize se mluví o Ariovistově smrti. Po technické stránce mi chybí u map označení autora, o kterém se domnívám, že byl Kiepert. Dále by neměl ke konci chybět stručný přehled starořímské vojenské organizace.

Vhodně by také oživily knihu ilustrace římských vojenských starožitností, památek keltských a germánských, resp. provinciálně římských, jest jich dosti publikováno v naší archeologické literatuře, ta však není dostupná čtenáři laikovi. Spolupráce filologa a historika s archeologem se stává v současné době naprostou nutností.

Dílo vřele doporučuji k četbě. Je to dobrá škola pro skutečně moderní a široké veřejnosti srozumitelné překlady z antických klasiků.

H. Kopřiva

P. Ovidius Naso. Kalendář. Žalozpěvy. Listy z Pontu. Z latinských originálů přeložili Ivan Bureš (Kalendář) a Rudolf Mertlík (Žalozpěvy a Listy z Pontu). Doslov napsal Bořivoj Borecký. Burešův překlad revidoval a poznámky napsal Rudolf Mertlík. Graficky upravil František Muzika. Praha Odeon 1966. 418 s. — 31,50 Kčs

Toto vydání si neklade za úkol podat překlad nových textů, kromě Listů z Pontu. Obě předcházející díla byla již recenzována při svém prvním vydání před více než dvaceti lety, a to velmi důkladně. O Kalendáři referoval Čestmír Vránek a o Žalozpěvech Ladislav Nečásek. (Obě recenze vyšly v ČČF, 3. r., 1944—45, str. 239—250.)

Srovnáme-li starý překlad Burešův s nově vydaným textem Kalendáře nakladatelství Odeon, jsme překvapeni: úpravu nelze nazvat pouhou revizí, jak to učinil Mertlík, jde o velmi důkladné přepracování. Mertlíkovu přepracování nelze však nepřiznat básnické lahody a zvučnosti při větší doslovnosti, než jest tomu u překladu Burešova. Při přísném studiu nového vydání Kalendáře najdeme skutečně málo veršů ponechaných v původním znění, takže by se dílo velmi snadno mohlo připsat Mertlíkovi.

Tristia vyšla v českém překladu beze změny, ačkoliv původní recenzent, velmi důkladný a poctivý (L. Nečásek), postřehl některé drobné, ale i větší chyby. Domnívám se, že každé nové vydání má být vydání opravené s přihlédnutím k nejzávažnějším námitkám literární kritiky, když někdy skutečně o nedostatky jde. Dílo však znešvařily i drobné tiskové chyby; tak III. 11, 19: V třeskutých mrazech je *bouře* a prošité kalhoty chrání. — *Bouře* místo *kůže*.

Epistulae ex Ponto (Listy z Pontu) jsou snad nejzralejší překladatelské dílo Mertlíkovo. Většina přeložených básní je skutečně kabinetní kousek. Mertlík nezatěžuje čtenáře zbytečně závorkami u počezřelých míst. Tím také odpadá mnoho zbytečných výkladů a úprav textu. Přesto však se v díle najdou některé chyby a neobratnosti. Ovidius, lehký k překladu doslovnému, stává se skutečně někdy břemenem k interpretaci básnické. Je však nutné na tyto drobné nedostatky upozornit: I, 2, 56 *pruinosi* není česky zrosené; I, 4, 45 *fidissima* raději převěrná než předrahá; IV 9, 36 *mitia ius urbi si modo fata daret* = kdyby jen vlídný osud svolil mi ve městě být. Oproti doslovnému znění značně volné, ačkoliv logický důraz jest na *ius* — právo, zde snad zákonitý výrok. Značná neobratnost se mi jeví ve verši IV, 4, 23 dlouhohlavý Iane - *Iane biceps*, snad lépe by bylo ty dvouhlavý Iane. Dlouhohlavý nezní poeticky. Ve v. IV 16, 31 Varius místo Varus se mi zdá spíše chybou v tisku než přílišnou licencí překladatelovou.

Avšak opravdu velkým nedostatkem se mi zdá příliš malý počet po-

známek. Bez komentáře ke klasikům se neobejde odborník, tím méně čtenář laik. Zvláště vlastní jména je nutné pečlivě vysvětlit a hlavně jména zeměpisná, byt jen hypoteticky. Také není zbytečné připojit vhodné odkazy.

Velice mi chybí ilustrace Fialovy ke Kalendáři a Linkovy k Žalozpěvům. Třebas by v některých případech neodpovídaly vždy v podrobnostech antice, přece patří k národnímu kulturnímu pokladu.

H. Kopřiva

Plutarchos: O lásce. Z řeckého originálu přeložil, doslovem a poznámkami opatřil Zdeněk K. Vysoký. Praha Odeon 1966, 144s.; il. Ivan Dobroruka.

Z. K. Vysoký se zabýval filosofickými spisy Plutarchovými již dlouhou dobu. Nyní se jeho zásluhou dostává do rukou veřejnosti snad nejumělečtější z Plutarchových filosofických spisů, dialog O lásce. Plutarchos totiž jako jediný nám podává souvisle morální kodex erotiky starověku, vše ostatní jsou více méně konstrukce z rozptýlených narážek. Třebas jeho Rady manželům (česky od téhož překladatele, Praha 1942), dialog O lásce, Milostné povídky (Amatoriae narrationes), jež vhodně doplňuje Útěcha manželce, nedávno čtená ve vysílání čs. rozhlasu, jsou jistě silně ovlivněny filosofií platónskou i stoickou, přece jen do jisté míry obrážejí i názory průměrného antického občana rané doby císařské.

Plutarchovy názory korigují neobyčejně silně falešné názory na milostný a manželský život antiky, v němž širší veřejnost vidí jen libertináž a morální povinnost vůči státu, hlavně vlivem Anakreontovým (či lépe anakreonteí), Ovidiovým, satiriků a epigramatiků, moralistů helenistických i křesťanských. Právě u Plutarcha poznáváme, že také některé názory mylně připisované křesťanství mají mnohem starší kořeny. Dialog O lásce má v jistém smyslu i větší význam než Rady manželům, poněvadž spíše líčí názory lidové, kdežto Rady manželům jsou více filosofickou abstrakcí. Právě proto překlady Plutarchových spisů morálních, především výše jmenované — ačkoliv narážky jsou porůznu i jinde — mohou korigovat názory na milostný a manželský život starověku v očích odborníků jiných vědních oborů, a vzdělanců vůbec. Dialog O lásce jest také jedno z mála děl, kde se mluví střízlivě o řecké lásce k hochům bez platonské emfaze na jedné straně a bez karikatury a vulgárnosti na straně druhé, třebaže je jemně ironizována.

Ovšem i filologům může dát překlad mnoho: Moralia jsou v originále dosti těžko přístupná, vydání jsou povětšinou textová, komentovaných téměř není. Pomůže opravdu porozumět temným místům a neobvyklým vazbám a slovům.

Překlad je spíše konzervativní než modernistický, většinou zachovává původní rozsah period. Úprava záleží v dodržování ustálené syntaktické stavby češtiny, bez ohledu na to, kde byl v řečtině položen logický důraz, v důsledném odstranění jmenných vazeb, přechodníků a pasiva a zavedení moderních kulturních slov, dnes již naprosto vžitých a laiku rozhodně běžnějších než nějaká vyumělkovaná parafráze. Nevím, do jaké míry mu dodal k tomu odvahy francouzský překlad paralelní s textem, neboť v dosavadní tradici byly překlady z antické literatury většinou až příliš stylisticky přizpůsobeny originálům k veliké nelibosti bohemistů. Myslím, že zde aspoň bude učiněno jednou češtině zadost a že právě tyto klady umožní zároveň s roztomilou grafickou úpravou Ivana Dobroruky knížečce proniknout do širší veřejnosti.

Domnívám se, že by bylo vhodné vydat všechny Plutarchovy spisy erotické v jednom svazku, neboť se vzájemně doplňují.

H. Kopřiva

Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě 2, Č — J, Založili Antonín Truhlář a Karel Hrdina, Pokračovali Josef Hejnic a Jan Martínek, Praha, Academia 1966, 490 str., 16 obr.

Po velmi krátkém časovém odstupu podařilo se nakladatelství *Academia* vydat i druhý díl *Rukověti humanistického básnictví v Čechách a na Moravě* a dovést tak rozsáhlé, slovníkově uspořádané dílo až ke konci písmene *I/J (Čaban — Ivický)*.

Autoři publikace, J. Hejnic a J. Martínek, dokázali v zpracování uplatňovat všechny zásady, které přijali při kompozici prvého svazku, a tak opět vzniklo dílo bohaté věcnými údaji, koncipované však sevřeně, až s lakonickou úsporností. Materiál, zpřístupněný v 2. dílu, je publikován po prvé. Badatelský zájem budou soustřeďovat asi některé klíčové osobnosti, bez povšimnutí však nezůstanou ani materiálie, shromážděné u ostatních autorů, neboť ve svém souhrnu dávají znamenitý podklad pro další monografická studia o školství, tiskařství a rozvoji kulturního života našich měst v 16. a zač. 17. století (do Bílé hory).

Z významnějších osobností a autorů, zpracovaných ve 2. svazku, upoutá pozornost několik jmen. Připomínáme např. Jana Dubravia, Racka Dubrava z Doubravy, Šimona Ennia, Tadeáše Hájka, Georgia Handsche, Jana a Bohuslava Hodějovského z Hodějova, Jakuba Jacobaea, Jana Jesenského-Jessenia, Pavla Ješína a Pavla z Jizbice.

Jedním z nejrozsáhlejších hesel je výklad o Janu Dubraviovi. Dostatek biografických dat umožnil J. Hejnicovi přiblížit osobnost olomouckého biskupa obšírným životopisem, v němž podtrhl zvláště roli J. Dubravia za českého povstání r. 1547, kdy Dubravius stál po straně panovníkově a působil podle jeho pokynů také jako zprostředkovatel. Autor připomněl i rozhodný Dubraviův odpor proti učení Lutherovu, poznamenal však, že v praxi byly uplatňovány zásady tolerance vůči nekatolíkům. Význam Dubraviových spisů si vyžádal obšírnějších komentářů; nejvíce místa bylo právem věnováno *Theriobulii* (1520), kde J. Hejnic zaujal kritické stanovisko k některým názorům starší literatury. Z odborných spisů Dubraviových je vysoko hodnoceno dílo *De piscinis* (1547), zatím co *Historiae regni Bohemiae* (1552) jsou již v duchu kritiky Daniela Adama z Veleslavína posuzovány nepříznivě, přes učenost a stylovou vybroušenost Dubraviova slohu. Ze soupisu literatury je třeba vyzdvihnout, že nebyla opomenuta významná disertace J. Spěváčka (1951) *Jan Dubravius z Doubravky*, která uvízla v rukopise.

Jak cílevědomě se Rukověť zaměřila k zpracování vlastního tématu soupisu, tj. *básnické* činnosti humanistických autorů, dokládá dobře zpracování hesla Tadeáš Hájek J. Martínkem. Autor, pokud jde o Hájkovy spisy matematické, astronomické a jiné vědecké, odkázal jen

na příslušnou literaturu a obdobně stručně se vypořádal i s korespondencí. Bibliografickým jádrem hesla jsou tak jen odkazy na drobné básnické příspěvky, ukryté v sbornících.

Hodnocení osobnosti, přerůstající stručný biografický portrét, probleskuje z životopisu Jana st. Hodějovského z Hodějova z pera J. Martínka. Autor vyzdvihl Hodějovského neobyčejnou náboženskou snášenlivost a připomněl jeho mimořádný význam kulturní. Hodějovský navazoval na italský humanismus a německé literární předreformační proudy; hodnocení však doplňuje kritický postřeh, že humanista tak významný neměl dostatečného smyslu a porozumění pro básnictví. Důkazem jsou zásahy do činnosti jeho básnické družiny, kterou se snažil orientovat k odborným tématům, nevhodným pro básnické zpracování.

Bohuslavu Hodějovskému z Hodějova, synovci předchozího, věnoval výklad J. Hejnic, který o autoru pojednal již dříve ve zvláštní studii *Dva humanisté v roce 1547*, Rozpravy ČSAV, řada SV, 67, 1957, seš. 7. V heslu se autor omezil na relativně stručný životopis, některé další podrobnosti se dovídáme až z poznámek k výčtu jednotlivých básnických listů; víme odtud např., že Hodějovský nejen odsuzoval české povstání r. 1547, ale chápal je také jako akt věrolomnosti.

U hesla Pavel z Jizbice upoutá vysoké ocenění jeho příležitostné poezie, která podle autora článku (J. Hejnic) překonává ve svém žánru vše, co předcházelo od doby Jana st. Hodějovského.

Uvedené příklady naznačují, jak si některá hesla vyžádala, aby autoři vložili do svých komentářů více, než pouhá biografická a bibliografická data. Činili tak s odpovědností, stručností a nikoliv mechanicky; u některých rovněž významných jmen obdobné postřehy a narážky nedošly zatím uplatnění (srov. např. Jakub Jacobaeus, Jan Jesenský - Jessenius).

V druhém dílu *Rukověti* osvědčili opět oba autoři svou velkou znalost knižních fondů; vedle knihoven domácích jsou již častěji citovány i sbírky zahraniční, zvláště slezské (Vratislav) a saské. V bibliografických odstavcích lze pozorovat bezpečnou orientaci v regionální literatuře.

P. Spunar

Zpráva o činnosti

podaná na valném shromáždění dne 26. ledna 1967

Hlavní náplní práce JKF v roce 1966 byla opět jako v minulých letech činnost přednášková. Pražská Jednota uspořádala 8 přednášek, brněnská odbočka rovněž 8 přednášek.

Všechny odborné skupiny, ustavené při JKF, pracovaly podle stanoveného plánu.

Odborná skupina pro medievalistiku pokračovala v pořádání pravidelných měsíčních zasedání, vyplněných přednáškami a diskusemi. Témata byla vybírána z různých vědních oborů, a tak se vedle historiků podíleli na přednáškové činnosti ještě historikové umění, historikové práva, filologové, literární historik, byzantolog a geograf. Jedna přednáška byla pořádána ve spolupráci s Ústavem pro teorii a dějiny umění. Celkem bylo uspořádáno 10 přednášek. Po dobu studijního pobytu tajemníka skupiny dr. Pavla Spunara v zahraničí zastával jeho povinnosti dr. Vl. Procházka a v jednotlivých případech vypomohl i dr. J. Kejř. Oběma a ředitelství Ústavu státu a práva, v jehož místnostech se zasedání konala, náleží upřímný dík.

Činnost školské skupiny, v níž výbor JKF zastupovala opět E. Svobodová, trpěla v r. 1966 jednak nedostatečným zajištěním ze strany Krajského pedagogického ústavu (Kabinet cizích jazyků), který upustil v tomto roce od individuálních pozvánek účastníkům, jednak nedostatkem pevného pracovního programu jednotlivých schůzek. Zdá se, že by bylo užitečnější vzhledem k velkému pracovnímu zatížení profesorů SVVŠ konat schůzky ve větších časových intervalech než jednou měsíčně, ale snažit se, aby přinášely účastníkům konkrétní pomoc v jejich školské praxi a aby je seznamovaly s novými poznatky v oboru věd o antickém starověku. Tento úkol zatím, bohužel, porady neplní.

Bibliografická komise, jejíž práci řídil dále dr. L. Vidman, měla v r. 1966 22 členy. Byla zpracována a do tisku do Bibliografického střediska spol. věd odevzdána Bibliografie řeckých a latinských studií v Československu za r. 1965. Byla vydána (v Národní knihovně) Bibliografie řeckých a latinských studií v Československu za léta 1951 až 1960.

JKF pokračovala v r. 1966 ve své publikační činnosti. Vyšel 8. ročník Zpráv JKF ve 3 číslech o celkovém rozsahu 192 stran. ZJKF vycházejí nákladem 450 výtisků. Redaktorem ZJKF byl i nadále prof. dr. L. Varcl, red. tajemnicí dr. A. Vidmanová.

Knihovna JKF vzrostla o 58 svazků, získaných koupí v tuzemsku, a o 11 svazků, získaných zahraniční výměnou. Bylo svázáno celkem 14 svazků. K 31. 12. 1966 měla knihovna 26 524 inv. čísel v úhrnné hodnotě 139 400,42 Kčs. Aby byly získány nové prostory pro potřeby Kabinetní knihovny, jichž dosud užívala JKF, bylo nutné některé části signatur přestěhovat do knihovny JKF v Opletalově ul., kde bylo nutné zřídit několik dalších regálů. Při všech pracích v knihovně osvědčil opět svou svědomitost a iniciativu J. Karásek. Cenné služby prokázal knihovně také J. Bělský, který se spolu s druhým knihovníkem dr. J. Martínkem podílel na její správě.

Pokud jde o mezinárodní styky, je JKF členem FIEC (Fédération Internationale des Associations d'Etudes Classiques). 12. zasedání FIEC, které se konalo v září 1966

v Ženevě, se za JKF zúčastnil dr. L. Vidman.

Počet členů JKF činil ke dni 31. 12. 1966 317, z toho 226 v Praze a 91 v Brně.

Hlavní výbor se sešel 3× a pracoval pod vedením svého předsedy prof. dr. Karla Janáčka. Práci brněnské odbočky řídil její předseda doc. dr. Oldřich Pelikán. —**dm**—

Zpráva o hospodaření JKF za r. 1966

Příjmy

Počáteční hotovost k 1. 1. 1966	Kčs	1.931,92
Členské příspěvky a zápisné	Kčs	3.560,—
Prodej publikací (Zprávy JKF)	Kčs	4.976,—
Ostatní příjmy (prodej ze skladu)	Kčs	1.351,85
Dotace ČSAV	Kčs	36.200,—
Příjmy celkem	Kčs	48.019,77

Výdaje

Mzdový fond	Kčs	19.057,20
Odměny za práce	Kčs	3.085,75
Cestovní výdaje	Kčs	277,20
Materiálové výdaje	Kčs	1.167,38
Práce a služby	Kčs	1.184,75
Finanční náklady	Kčs	2.130,80
Tisk Zpráv JKF	Kčs	13.904,96
Výdaje celkem	Kčs	40.808,04
Zůstatek k 31. 12. 1966	Kčs	7.211,73
Z toho na běžném účtu u Státní spořitelny	Kčs	7.034,72
v pokladně	Kčs	177,01

Základní prostředky

Inventář (zákl. prostředky, drobné a krátkodobé předměty)	Kčs	52.442,98
Materiálové zásoby (sklad učebnic a Zpráv JKF)	Kčs	73.525,50
Zálohy (pobočka JKF Brno k 31. 12. 1965)	Kčs	350,73
Knihovna	Kčs	143.447,22
Základní prostředky celkem	Kčs	269.766,43

Jmění k 31. 12. 1966

Peněžní prostředky	Kčs	7.211,73
Základní prostředky	Kčs	269.766,43
Celkem	Kčs	276.978,16

A. Fialová

Revize hospodaření, inventáře a činnosti JKF za rok 1966 byla provedena dne 25. 1. 1967 revizorem dr. Ladislavem Hochem a dr. Pavlem Spunarem, který zastoupil onemocnělého revizora dr. Jaroslava Horu. Revizi byla přítomna i hospodářka JKF prof. Anděla Fialová.

Revizoři zkontrolovali účetní doklady za rok 1966 a shledali, že účetní evidence je vedena správně a že JKF nakládá hospodárně se svými finančními prostředky podle schváleného rozpočtu. JKF mohla plnit i v r. 1966 své plánované úkoly jen díky poměrně vysoké dotaci ČSAV. Poměrným nedostatkem v plnění plánu příjmů zůstává i nadále neplacení členských příspěvků i přes několikerou urgenci během roku. V r. 1966 došlo k vyloučení devíti soustavně neplatících členů, kteří si nadále nepřáli být členy JKF. K 31. 12. 1966 dlužilo 40 členů pražského ústředí celkem 1010,— Kčs, v brněnské pobočce 9 členů celkem 210,— Kčs. Situace se však během ledna 1967 zlepšila, takže zůstávají jen tři členové pražského ústředí, kteří k dnešnímu dni dluží členské příspěvky za rok 1964 až 1966.

Hodnota celkového jmění se proti roku 1965 zvýšila (o Kčs 5.088,81), i když se hodnota základních prostředků proti minulému roku poněkud snížila (o Kčs 191,—). Snížení hodnoty základních prostředků je způsobeno odpisem ztracených knih z knihovny pražského ústředí, zvýšení celkového jmění způsobuje poměrně vysoký zůstatek peněžních prostředků proti rokům minulým. Tento zůstatek je způsoben tím, že vyšla pouze 3 čísla Zpráv JKF proti plánovaným 4 číslům (3 čísla Zpráv + Bibliografie za rok 1965).

K 31. 12. 1966 byla provedena inventarizace všeho majetku JKF s. J. Karáskem, který byl převeden do stálého pracovního poměru jako knihovník a administrativní pracovník JKF. Veškerý majetek JKF je dnes umístěn pouze v jedné místnosti KŘŘL v Lazarské ul. č. 8 a v místnosti JKF v Opletalově ul. č. 57. Do těchto dvou místností bylo nutno po radikálních úpravách přemístit během listopadu všechen majetek JKF proto, že bylo třeba uvolnit místo pro knižní fondy KŘŘL.

Ve dnech 23.—26. 1. 1966 byla provedena s. Karlem Dvořákem, vedoucím odboru rezortní kontroly Úřadu presidia ČSAV, a s. Otmarem Krejčím, pracovníkem téhož odboru, revize hospodaření v JKF za období od 1. 7. 1963 do 31. 12. 1965. Závady, které byly shledány, byly do stanoveného termínu odstraněny. Kontrola hospodaření finančním odborem ONV v Praze 2 nebyla v uplynulém roce provedena.

Spolupráce s brněnskou pobočkou byla dobrá. Velmi dobře se rozvíjela i spolupráce s finančními orgány ČSAV, především pak se s. Kratzlem. JKF se u s. J. Kratzla setkala vždy s nevšedním pochopením pro svou činnost a potřeby a vyslovuje mu za to svůj nejsrdečnější dík.

Pokud jde o činnost JKF, plnila dobře podle plánu své stanovené úkoly, pořádala přednášky, diskuse, a to jak v oboru antické kultury, tak medievalistiky. Soustavně pracovala bibliografická komise a komise školská, která však svou činnost nemohla plně rozvíjet z důvodů ležících mimo její pravomoc. Knihovna JKF byla soustavně doplňována o knihy z naší produkce, z ciziny byly získávány publikace výměnou. V knihovně v Ople-

talově ul. byla díky iniciativě s. Karáska pořízena přehledná evidence skladu JKF i nového rozmístění knih v knihovně.

Revizoři konstatují, že JKF plnila stejně jako v letech minulých i v r. 1966 úspěšně své poslání v naš vědeckém a kulturním životě

V Praze dne 25. ledna 1967.

dr. Ladislav Hoch
revizor

dr. Pavel Spu..ar
zástupce revizora

Upozorňujeme zájemce, že péčí Katedry starověké kultury filosofické fakulty University J. E. Purkyně v Brně vychází v červnu 1967 nové vydání Stiebitzových Dějin římské literatury. Jde v podstatě o nezměněný otisk s doplněnými překlady (do konce roku 1966), jejž je možné si objednat ve fakultní prodejně n. p. Kniha, Gorkého 13, Brno. Pro informaci uvádíme, že cena těchto skript je stanovena na 16,— Kčs. Stiebitzovy Dějiny řecké literatury mají vyjít podobným způsobem do konce roku 1967.

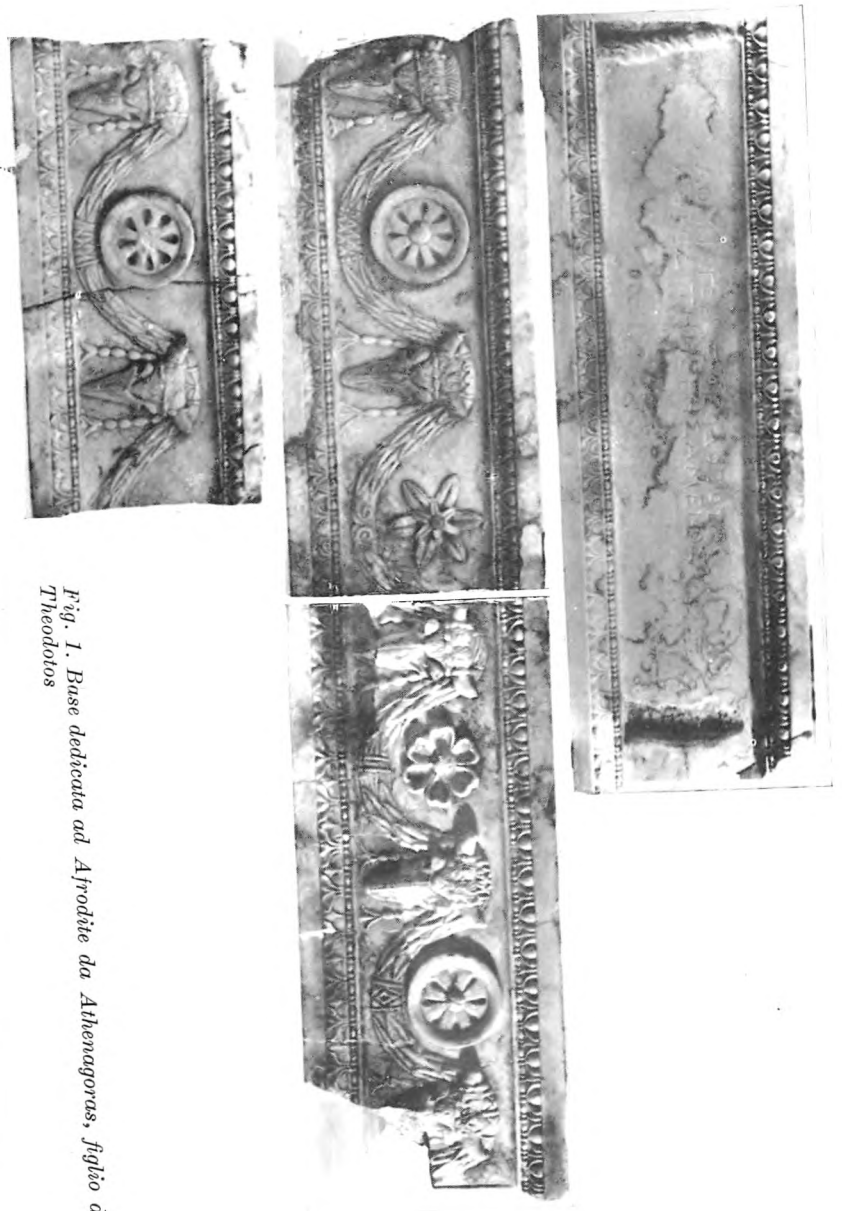

Fig. 1. Base dedicata ad Afrodite da Athenagoras, figlio di Theodotos

Fig. 2. Edicola votiva dedicata alle Moire

La zona sacra di Histria alla luce della ultima campagna di scavo

Lo scavo di Histria è cominciato nel 1914, per opera dello studioso romeno Vasile Pârvan. Ma l'Histria greca, l'Histria „degli strati profondi" è riafforata in epoca assai piú recente, cioè a cominciare dalla ripresa degli scavi nella città pontica dopo la lunga interruzione della seconda guerra mondiale, nell'estate del 1949. Grazie alle tenaci ricerche di D. M. Pippidi che ha lavorato dapprima solo e, dal 1957, in collaborazione con l'A. di questa nota, nel settore nord orientale della città è apparso lentamente, sotto un denso abitato di età romana e tardoromana, un *τέμενος* di epoca classica greca (sec. V—IV prima dell'e.n.) — di cui si è conservata anche parte del peribolo — con un tempio, piú altari e basi di *anathemata*. Sebbene non sia ancora apparsa l'edizione analitica di questa importantissima zona sacra, essa è nota, nelle sue linee generali, da tutta una serie di rapporti e di articoli e, da ultimo, da uno studio sintetico di D. M. Pippidi apparso in *Dacia* VI, 1962, pp. 139—156 (ivi bibliografia esaustiva).

Stando così le cose, è inutile riprendere la descrizione di tale santuario; vorremmo solo presentare, in questa breve nota, l'apporto non lieve delle due ultime campagne di scavo (1963, 1966) per una migliore conoscenza di questo settore, sia per quanto riguarda la zona anteriormente scavata, sia per il proseguimento dello scavo verso sud.

Nell'area già scavata (vedi *Dacia* VI, 1962, l. c., fig. 2) — che sembra essere un complesso chiuso, in quell'articolazione che